

สอนนาต-สอนทิต

ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตโต)

สัพพทานั ธมมทานั ชินาติ

การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

สอนนาค-สอนทิต: ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-87104-5-9

พิมพ์ครั้งแรก – กรกฎาคม ๒๕๕๒

๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๕๐๐ เล่ม

- คณะผู้มีจิตศรัทธา พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ข้อมูลสถิติการพิมพ์อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเก่า
ครั้งที่พิมพ์ที่ระบุนี้เป็นการประมาณขั้นต่ำ เท่าที่มีข้อมูลปรากฏในปัจจุบัน)

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์

โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ต.บางกระพี้ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

<http://www.watnyanaves.net>

แบบปก พระชัยยศ พุทธิวิโร

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

คณะผู้มีจิตศรัทธาในธรรม ได้แจ้งฉันทเจตนาขอพิมพ์หนังสือ
สอนนาค-สอนทิต:ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ ของพระเดชพระคุณพระพรหม
คุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) เพื่อแจกมอบเป็นธรรมทานแก่ญาติมิตร
และผู้สนใจทั่วไป

การพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานนั้น นับว่าเป็นการให้
อย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ ชะ
ทานทั้งปวง เป็นการแสดงน้ำใจปรารถนาดีอย่างแท้จริงแก่ประชาชน
ด้วยการมอบให้ซึ่งแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อันล้ำค่าคือธรรม
ที่จะเป็นหลักนำประเทศชาติให้พัฒนาไปในวิถีทางที่ถูกต้อง และ
เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้และยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคม

ขออนุโมทนาธรรมทานบุญกิริยา ของคณะผู้มีจิตศรัทธาใน
วาระนี้ ขอกุศลจรรยาที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยอำนวยการพิพรแก่
ท่านผู้ประกอบจากธรรม และนำมาซึ่งความเกษมศานต์สถาพรแห่ง
สังคมประเทศชาติยั่งยืนนานสืบไป

วัดญาณเวศกวัน

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

สารบัญ

อนุโมทนา (๑)

สอนภาค: ชีวิตพระ (คำสอนในพิธีอุปสมบท) ๑

ความเป็นมาของการบวช ๒

ความหมายของการบวช ๕

วัตถุประสงค์ของการบวช ๗

บวชให้พ่อแม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา ๑๐

บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา ๑๓

การฝึกศึกษาเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ๑๖

ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เพื่อนำเราในการศึกษา ๒๐

พระพุทธเจ้านำเราเข้าถึงธรรม และเข้าร่วมสังฆะ ๒๒

ถึงสงฆ์ ครบองค์พระรัตนตรัย นำเข้าไปในไตรสิกขา ๒๓

บอกกรรมฐานเบื้องต้น เป็นทุนประเดิมก่อนเริ่มศึกษา ๒๖

พิธีอุปสมบท ๓๐

ขอนิสัย ขอให้เป็นอุปัชฌาย์ ๓๐

เมื่อได้นิสัย ก็พร้อมจะก้าวไปในสิกขา ๓๓

จบการศึกษาเมื่อเป็นพระอรหันต์ ๓๖

บอกฉายา บอกบริหาร ๓๘

บอกอนุศาสน์ ๔๒

อนุโมทนาท้ายพิธี ๔๖

สอนทิต: ชีวิตชาวพุทธ (คำสอนและคำอวยพรในพิธีลาสิกขา).....	๔๗
เตรียมใจให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี.....	๔๙
เป็นอนุสาสก์ที่ดี ช่วยกันทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา.....	๕๐
มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ	๕๔
วางฐานชีวิตให้มั่นคงแน่นอนหนา.....	๕๔
<u>ขั้นที่ ๑</u> รักษาชีวิตให้สะอาด.....	๕๖
<u>ขั้นที่ ๒</u> เตรียมตัวให้ไว้ทิต.....	๖๐
<u>ขั้นที่ ๓</u> ให้ไว้ทิตทั้ง ๖.....	๖๓
นำพาชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย.....	๖๘
สรุป.....	๗๔
สนทนาหลังพิธี.....	๗๘
ภาคผนวก.....	๘๐

สอนนาค: ชีวิตพระ*

(คำสอนในพิธีอุปสมบท)

นาคทั้งสามได้นำผ้ากาสาหวัดใส่เข้ามา กล่าวคำขอบรรพชา คือขอบวชในพระพุทธศาสนา

การที่มาบวชนี้ก็ด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา และมีฉันทะที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือการศึกษาอบรมในพระธรรมวินัย

การที่มีศรัทธาและฉันทะนี้ นับว่าเป็นบุญเป็นกุศลอยู่ในตัวเองแล้ว เพราะจะเป็นทุนเบื้องต้นที่ดีในการที่จะเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป

นอกจากนั้น การที่มาบรรพชาอุปสมบทครั้งนี้ ก็ย่อมเป็นไปพร้อมด้วยน้ำใจเมตตา ความรักความปรารถนาดีของท่านผู้ใหญ่ มีคุณพ่อ คุณแม่ เป็นต้น ที่ท่านได้ตั้งใจสนับสนุน จึงเป็นความพร้อมใจกันโดยสमानฉันทะทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้กำลังใจ ทำให้เอาใจใส่ ตั้งใจในการบวช และได้ประโยชน์จากการบวช

แต่การที่จะให้การบวชสำเร็จประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น จะต้องมีความเข้าใจในความหมายของการบวช

* คำสอนของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ในพิธีอุปสมบท ของภาคสุทธเขต พรทวิทัศน์ นาค ม.ล.โอรัส เทวกุล และนาคจักรพันธ์ มากเทวงศ์ ณ อุโบสถวัดพระพิเรนทร์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๙ (บทคัดลอกจากแถบบันทึกเสียง โดยความเอื้อเฟื้อของคณะคุณูปมาคณินทกุล เพื่อพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ ๒๐ ปี หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร วัดบ้านกว้าง ๑๘ ส.ค. ๒๕๔๒)

การบวชนี้เราเรียกกันว่า “บรพชา” แต่บรพชานั้นหมายถึง การบวชเป็นสามเณร ถ้าจะเป็นพระภิกษุก็ต้องมีการบวชอีกขั้นตอนหนึ่ง เรียกว่า “อุปสมบท”

สำหรับการบวชในวันนี้ ผู้ที่มาสมัคร ต้องการจะบวชเป็นพระภิกษุ เพราะฉะนั้นจึงจะสำเร็จได้ด้วยการอุปสมบท แต่การที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ จะต้องผ่านการบรพชา คือบวชเป็นสามเณรก่อน เป็นขั้นตอเบื้องต้น

ความเป็นมาของการบวช

บรพชาหรือการบวชนั้น ตามความหมายทั่วไป มีมาแต่เดิม ก่อนพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น คือในหมู่ประชาชนนั้น มีบุคคลบางคน ที่รู้จักคิดพิจารณา มองเห็นชีวิตของหมู่มนุษย์ในสังคมมีความเป็นไปทั้งทางดีและทางร้าย บางครั้งสังคมก็มีความเสื่อม บางครั้งก็มีความเจริญ ผันผวนปรวนแปรไปต่างๆ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หาสาระและความสุขแท้จริงไม่ได้

การมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคม นอกจากจะเหนื่อย หาคความสุขจากความสงบได้ยากแล้ว ก็มักไม่เปิดโอกาสแก่การที่จะแสวงหาความเข้าใจ และความรู้จริงเกี่ยวกับชีวิต จึงมีคนบางคนในหมู่ชนเหล่านั้น ปลีกตัวออกจากสังคม แล้วออกไปอยู่ในที่ห่างไกลเพื่อจะได้มีความสุขสงบ และมีเวลาคิดค้นสิ่งต่างๆ ไม่ถูกรบกวนด้วยเรื่องวุ่นวายที่เกี่ยวกับคนอื่น

ด้วยการปลีกตัวออกไปจากสังคมนั้น ก็จึงได้เกิดมีชีวิตแห่งการบวชขึ้นมา ผู้ที่ออกบวชเหล่านี้ก็ไปอยู่ตามป่าตามเขา ในที่สงบ

เช่นในถ้ำ แล้วก็หาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ไปคิดค้น
พิจารณา ตลอดจนหาความสงบของจิตใจ และได้มีความสุขจาก
สันติ อันเป็นความสงบที่ปราศจากเรื่องวุ่นวายทางโลก

การแสวงหาความหมายของชีวิต และชีวิตที่มีความหมาย
พร้อมกับหาความสงบของจิตใจอย่างนี้ ได้มีมาเป็นพื้นฐาน จน
กระทั่งถึงสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ประสูติ

ตอนแรก เจ้าชายสิทธัตถะก็อยู่ท่ามกลางชีวิตในโลก โดย
ประทับอยู่ในวัง และวุ่นวายอยู่กับเรื่องการหาความสุขจากวัตถุที่
เรียกว่า กามสุข

แต่ต่อมาก็ทรงเห็นว่า การที่จะอยู่ตามๆ กันไปกับผู้อื่น เกิด
มาแล้วก็แก่ แล้วก็เจ็บตายกันไป วนเวียนกันอยู่แค่นี้ โดยไม่รู้ไม่
เข้าใจในความจริงของชีวิต ไม่ช่วยให้เข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ตลอดจน
ความเป็นอิสระของจิตใจ ในที่สุดพระองค์ได้ทรงพิจารณาหาทาง
ว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงและความดีงามนั้นได้

การมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความวุ่นวายในสังคมนั้น ไม่อำนวย
โอกาส เพราะชีวิตการครองเรือนมีห่วงกังวลรุงรัง วุ่นวายผูกมัดตัว
มาก อย่างที่ท่านกล่าวว่า สมุพาโธ สมราวาโส แปลว่า ชีวิตครอง
เรือนนี้คับแคบ

ทรงเห็นว่า การออกบวชอย่างนักบวชที่มีในยุคนั้นดีกว่าสืบ
ต่อกันมาแต่สมัยโบราณนั้น เป็นทางออกที่ดี อพฺโลกาโส ปพฺพชฺชา
การบรรพชานั้น เหมือนกับการออกมาสู่ที่โล่งแจ้ง ปลอดโปร่ง เป็น
อิสระ คล่องตัว ไปไหนไปได้ จึงตัดสินพระทัยสละชีวิตในวัง เสด็จ
ออกผนวช เรียกว่าบรรพชา แล้วก็เสด็จไปแสวงหาความรู้ความ

เข้าใจจากสำนักต่างๆ และทรงประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพวกนักบวชเหล่านั้นทุกแบบ

พระองค์ทรงไปทดลองตามแนวทางปฏิบัติของนักบวชสมัยนั้น ในที่สุดก็ทรงเห็นว่า ลัทธิของนักบวชเหล่านั้น รวมทั้งฤๅษีดาบสต่างๆ ไม่เป็นทางที่จะให้บรรลุความรู้ความเข้าใจ เกิดปัญญา ที่จะรู้แจ้งความจริงและทำชีวิตจิตใจให้เป็นอิสระหลุดพ้นได้ จึงทรงแสวงหาหนทางของพระองค์เอง แล้วก็ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือน ๖ เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ดังที่เราเรียกกันว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในวันวิสาขบูชา

เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ก็ได้นำธรรมะมาสั่งสอนเผยแผ่ต่อไป ผู้ที่เห็นด้วยและศรัทธาในคำสอนของพระองค์ เข้าใจความจริงของชีวิต และเข้าใจหลักความดีต่างๆ ที่พัฒนาชีวิตให้ถึงความสุข ความเจริญอกงามที่แท้จริง ก็ขอมาประพฤติปฏิบัติอยู่กับพระองค์ โดยสละความเป็นอยู่ท่ามกลางบ้านเรือน เรียกว่าออกบวช

เมื่อมีผู้มาขอบวชอยู่กันมากขึ้น มีนิสัยใจคอความประพฤติต่างๆ กัน บางคนก็ทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร พระพุทธเจ้าก็ทรงจัดตั้งวางระเบียบวินัยขึ้น ทำให้ชีวิตการบวชมีแบบแผนเฉพาะขึ้นมาสำหรับพระพุทธศาสนา

ตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าจัดวางไว้นั้น ในขั้นต้น ขอบวชเป็นสามเณรก่อน เรียกว่า บรรพชา ต่อมาเมื่อมีคุณสมบัติพร้อมแล้ว จะบวชให้สมบูรณ์ จึงเข้าไปประชุมสงฆ์บวชเป็นพระภิกษุ เรียกว่า อุปสมบท

การบวชเป็นสามเณร ที่เรียกว่า บรรพชานั้น ไม่จำเป็นต้องมี

สงฆ์ มีแต่พระอุปัชฌาย์องค์เดียวก็พอ แต่ถ้าจะบวชเป็นพระภิกษุ คือจะอุปสมบท ต้องมีสงฆ์ประชุมพิจารณาให้มติดูความเห็นชอบร่วมกัน

สำหรับวันนี้ ทั้งสามท่านมีความประสงค์จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่ในขั้นต้นนี้จะเข้าสู่การบรรพชา คือบวชเป็นสามเณรก่อน เมื่อบวชเป็นสามเณรเรียบร้อยแล้ว จึงจะเข้าสู่การอุปสมบท โดยมติของที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

ความหมายของการบวช

การบวช คือ “บรรพชา” นั้น แปลความหมายง่ายๆ ว่า เว้นสละ ละได้ทุกอย่างไป หมายความว่า สละละสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่างๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่าอกุศลสิ่งไม่ดี หรือบาปต่างๆนั้น ไม่ใช่จะละได้ง่ายๆ บางทีละภายนอกแล้ว แต่ภายในยังละไม่ได้ ละทางกายแล้วก็ยังติดอยู่ในใจ กว่าจะละทางใจได้ต้องฝึกฝนพัฒนากันมาก การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาในการที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่างๆให้หมดไป

กิเลสตัวสำคัญที่เด่นชัด อันจะพึงละ ก็คือความเห็นแก่ตัว ที่ทำให้คนแสวงหาแต่สิ่งเสพเครื่องบำรุงบำเรอตัวเอง หลงละเลิงมัวเมาในกามหรืออามิสต่างๆ และข่มเหงรังแกแย่งชิงเบียดเบียนกัน บรรพชาคือการบวช จึงมีความหมายด้วยว่า เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลส กามและวัฏฏกาม

อีกความหมายหนึ่งที่ฟังมาด้วยก็คือ สละเครื่องห้วงกังวลภายนอก คือทรัพย์สินเงินทอง วัตถุสิ่งของต่างๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งมีความหมายต่อไปว่า จะได้มีชีวิตที่เป็นอิสระ

เพราะฉะนั้น คำว่า บวชนี้ จึงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า “ไปได้ทั่ว” คือเป็นอิสระ

ชีวิตของพระภิกษุ นั้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบไว้ว่าเหมือนกับนกที่มีแต่ปีกสองปีก จะไปไหนเมื่อไรก็ได้ แต่เมื่อมีภาระอะไรต่างๆ ในกิจการของสงฆ์มากขึ้น อย่างสมัยนี้ จะเห็นว่า ชักจะไปไหนไม่ค่อยได้ จึงจะต้องมีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า อุดมคติของชีวิตพระนั้นมุ่งสู่ความเป็นอิสระ เพื่อจะได้ทำหน้าที่ของตนโดยไม่ต้องมีความพะวักพะวงในสิ่งต่างๆ

ทั้งหมดนี้เป็นความหมายตามรูปศัพท์ แต่โยงมาหาสาระด้วย

ส่วนคำว่า “อุปสมบท” แปลว่า การเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไป คือเข้าสู่ชีวิตในชุมชนของพระภิกษุ โดยมีการบวชที่สมบูรณ์ คือผู้บรรพชาแล้วที่ได้รับมติเห็นชอบจากสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง

เมื่อบวชแล้ว ก็ไม่ใช่เสร็จแค่นั้นแล้วมาอยู่เฉยๆ แต่การบวชเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น จะต้องเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการบวชต่อไป

การที่จะบรรลุผลของการบวช ก็ต้องมีการ “เรียน” คือศึกษาฝึกหัดพัฒนาชีวิตของเรา ทั้งกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ดี ให้ประณีต ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป จนกว่าจะละบาปอกุศลได้

หมด และเจริญกุศลให้เต็มที หลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ มีชีวิตจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นอิสระ สงบสุขอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า “บวชเรียน” หมายความว่า บวชเพื่อเรียน หรือว่าการบวชก็คือชีวิตแห่งการเรียน

“เรียน” เป็นคำไทยง่ายๆ หมายถึงการเรียนรู้ศึกษาฝึกหัดพัฒนาให้ชีวิตทุกด้านดีขึ้น อย่างที่พูดแล้วข้างต้น ตรงกับที่ภาษาพระเรียกว่า “ศึกษา”

สาระสำคัญของการบวชทั้งหมดก็อยู่ที่การศึกษาอบรมที่ทางพระเรียกว่า สิกขานี้แหละ

วัตถุประสงค์ของการบวช

การบวชแต่เดิมมีความหมายอย่างที่เราพูดมานั้น แต่ต่อมาได้มีวิวัฒนาการทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรมของเรา ทำให้การบวชมีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นในแง่ของวัฒนธรรมไทยด้วย

เนื้อหาสาระแต่เดิมของการบวช ก็คือเรื่องของการศึกษาอบรมฝึกหัดขัดเกลา ทำให้เป็นคนที่ดี มีคุณสมบัติต่างๆ เจริญออกงามขึ้น จนเป็นคนที่มีสมบูรณ์

คนไทยแต่อดีตได้เห็นประโยชน์ของการบวช ก็จึงคิดว่าถึงแม้จะไม่บวชอยู่ตลอดไป แม้แต่จะบวชชั่วคราวระยะหนึ่ง ก็เป็นประโยชน์ ที่จะช่วยขัดเกลาให้ชีวิตเจริญออกงามขึ้น ยิ่งเป็นผู้ที่จะอยู่รับผิดชอบสังคมต่อไป ถ้าเป็นคนไม่ได้ฝึกหัดขัดเกลา ไม่พัฒนาตนเองแล้ว ก็จะไม่สามารถรับผิดชอบต่อสังคม ไม่สามารถไปสร้าง

สรรพสิ่งสังคมได้ แต่อาจจะไปก่อปัญหาแก่สังคมด้วยซ้ำ ถ้าเขาได้มาบวช มีการศึกษาอบรมแล้ว เป็นคนดี มีปัญญา มีจิตใจองงาม ก็จะไปช่วยรับผิดชอบสร้างสรรพสิ่งสังคมได้

ต่อมาก็เลยเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาว่า ในสังคมไทยนี้ กุลบุตรถ้ามีโอกาสก็ควรจะบวชอย่างน้อยระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ศึกษาอบรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

เวลานี้การบวชในสังคมไทย ได้มีความหมายหลายประการด้วยกัน อาจสรุปได้เป็น ๔ อย่าง คือ

ประการที่ ๑ เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน หมายความว่า พุทธศาสนิกชนนั้น อยากจะช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา โดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าถ้าพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข

วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

ยิ่งกว่านั้น เมื่อเรียนรู้แล้วประพฤติตาม คือดำเนินชีวิตของเราตามธรรม ก็เท่ากับเอาพระศาสนาเข้ามาไว้ในชีวิตของเรา หรือเอาตัวเราเป็นที่รักษาพระพุทธศาสนา ถ้าทำได้อย่างนี้ ครอบคลุมที่ชาวพุทธแต่ละคนยังมีชีวิตอยู่ พระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ อย่างนี้แหละเรียกว่า การบวชเป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน

ประการที่ ๒ เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของ

ชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่พระพุทธรศาสนาเป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธรศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้ก็อยู่ได้ พระพุทธรศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา

นอกจากช่วยในทางคุณธรรมความดีงาม ทางความประพฤติและทางจิตใจแล้ว ก็ยังมีประโยชน์เป็นรากฐานของวัฒนธรรมของเราด้วย แม้แต่ภาษาของเราก็มาจากภาษาบาลี ตลอดจนภาษาสันสกฤตมากมาย ดนตรีและศิลปะต่างๆ ก็มาจากวัดวาอาราม สิ่งทั้งหลายที่เป็นเครื่องหมายของความเจริญงอกงามของสังคมนี้ มาจากรากฐานทางพระพุทธรศาสนามากมายเหลือเกิน

ด้วยเหตุผลที่ว่ามานั้น เราจึงเห็นว่า พระพุทธรศาสนาเป็นสมบัติประจำชาติของเรา ที่คนไทยควรช่วยกันรักษาสืบต่อไป การบวชนี้เป็นการช่วยรักษาพระพุทธรศาสนาที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของชาติ เราก็เลยตกลงว่า ให้คนไทยได้มีโอกาสมาบวช จะได้ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติไทยให้ยั่งยืนต่อไป นั้นเป็นความหมายประการที่สองของการบวช คือการทำหน้าที่ของคนไทย

ประการที่ ๓ เป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา ดังที่เราถือกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา การบวชก็เลยมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา

บวชให้พ่อแม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา

ทำไมจึงถือว่าการบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา และทำให้บิดามารดาเป็นญาติของพระศาสนา เรื่องนี้เป็นคติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาตั้งแต่สองพันกว่าปีมาแล้ว เพราะได้ทรงส่งพระสงฆ์ออกมาเผยแผ่พระศาสนาจนถึงประเทศไทยเราด้วย

พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่งได้ตรัสถามพระเถระผู้ใหญ่ว่า ที่โยมได้อุปถัมภ์บำรุงพระศาสนามามากมายนี้ ก็อยากได้เป็นญาติกับพระศาสนา และได้เป็นญาติของพระพุทธเจ้า เท่าที่โยมได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามามากมายนี้ โยมได้เป็นญาติของพระศาสนาหรือยัง

พระเถระก็ทูลตอบไปว่า ยัง พระเจ้าอโศกมหาราชก็ตรัสถามต่อไปอีกว่า จะทำอย่างไร โยมได้บำรุงพระศาสนาไปแล้วไม่รู้เท่าไรหมดเงินทองไปมากมาย ก็ยังไม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา ทำอย่างไรถึงจะเป็นได้

พระเถระทูลตอบว่า ถ้าใครได้มีลูกมาบวชในพระพุทธศาสนา จะเป็นลูกชายหรือลูกหญิงก็ตาม ก็ได้เป็นญาติของพระศาสนา

สมัยนั้นยังมีภิกษุณีอยู่ พอดีพระเจ้าอโศกมีโอรสธิดาอยู่ ๒ องค์ที่อยากจะบวชอยู่แล้ว ก็เลยอาสาบวชให้พระราชบิดา เพื่อจะได้เป็นญาติกับพระศาสนา คือ เจ้าชายมหินท์กับเจ้าหญิงสังฆมิตตา ทั้งสององค์ ก็เลยผนวชเป็นพระภิกษุ และพระภิกษุณี แล้วก็ทำ

หน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนา

พระมหินทเถระได้มาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา ทวีป ส่วนพระสังฆมิตตาเถรี ก็ได้นำเอาพระภิกษุณีสงฆ์มาตั้งใน ศรีลังกา และนำเอากิ่งพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกที่นั่นด้วย ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญสืบต่อมา ก็เลยถือคติกันว่า ใครบวชลูก ก็ได้เป็นญาติกับพระศาสนา นี่เป็นความหมายแบบประเพณี

การบวชทดแทนคุณพ่อแม่นี้ ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไป ก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ ตามธรรมชาติ พ่อแม่ย่อมรักลูก สุดยอดของความรักก็คือรักลูก เมื่อรักลูกก็อยากให้ลูกได้ดีมีความสุข ถ้าลูกได้ดีมีความสุข พ่อแม่ก็มีความสุขด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าลูกไม่ดี ไม่มีมีความสุข พ่อแม่ก็มีความสุขทุกข์มาก และถ้าทุกข์เพราะลูก ก็ทุกข์ที่สุด เป็นทุกข์อย่างใหญ่หลวง

เพราะฉะนั้น เมื่อพ่อแม่หวังดี จึงคิดว่าทำอย่างไรจะให้ลูกมีความสุข การที่ลูกจะได้ดีมีความสุขก็คือลูกจะต้องมีการศึกษา ได้รับความรู้ฝึกอบรมอย่างดี ไม่ใช่เป็นอยู่ดีและประพฤติดำดีเฉพาะปัจจุบันเท่านั้น แต่หมายถึงอนาคตภายหน้าด้วย เพราะในกาลข้างหน้าพ่อแม่จะไม่ได้อยู่กับลูกตลอดไป แล้วลูกจะเป็นอย่างไร พ่อแม่ก็เป็นกังวลในเรื่องอนาคตของลูกว่า ต่อไปข้างหน้า ลูกจะเป็นคนดี มีความสุข มีความสำเร็จ จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้ดีหรือไม่ จะรักษาวงศ์ตระกูลได้หรือไม่ สรวัดจะคิดไป นี่เป็นข้อกังวลของพ่อแม่ทั้งหลาย รวมความว่า ความอยากให้ลูกเป็นคนดีมีความสุขนี้ อยู่ในจิตใจของพ่อแม่ตลอดเวลา

ที่นี้พระศาสนามาช่วยให้การศึกษาอบรม อย่างน้อยในเวลาที่สำคัญที่สุดคือในวัยกำลังหนุ่มคะนอง ในสมัยโบราณนั้นก็ป็นธรรมดาคนหนุ่มๆ ย่อมชอบไปโน่นไปนี่ และคบเพื่อนมากมาย แต่ละวันๆ นี้พ่อแม่ย่อมเป็นห่วงลูก โดยเฉพาะลูกผู้ชายวัยคะนองเมื่อไปโน่นไปนี่ พ่อแม่ก็ห่วงเป็นกังวล มักตั้งตาคอย ไม่ค่อยสบายใจ คิดว่าลูกจะไปมีเรื่องกับใครที่ไหนหรือเปล่า จะทำดีทำถูกต้องหรือเปล่า อะไรต่ออะไร จนกว่าลูกกลับมาบ้านที่จึงโล่งใจ

พ่อแม่จึงคิดกันว่า ทำอย่างไรจะให้มียุทธภัณฑ์ว่าลูกจะเป็นคนดี รับผิดชอบชีวิตตนเองได้ รับผิดชอบต่อครอบครัวได้ และรับผิดชอบต่อสังคมได้

เมื่อมีการบวช พอลูกบวชแล้ว เป็นพระอยู่ในวัด ครองผ้าเหลือง มีวินัย มีศีล เป็นกรอบ พอได้บวชเท่านั้น พ่อแม่ก็สบายใจว่า คราวนี้ไม่ต้องเป็นห่วงแล้ว ลูกอยู่ที่วัด ไม่ได้ประพฤตเสียหายนะ ไม่ไปเที่ยววุ่นวายที่ไหน จิตใจพ่อแม่ก็สงบ หายวุ่นวาย คลายกังวล

เพราะฉะนั้นการบวชจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข แต่ไม่ใช่แค่นั้น พ่อแม่ยังมีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีมีความสุขเพิ่มขึ้นอีก

นอกจากนั้น ขณะที่ลูกไปเป็นพระอยู่ที่วัดนั้น ยังมีผลตามมาอีก คือตามปกติพ่อแม่วุ่นวายกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ บางทีก็ไม่มี

เวลาเข้าวัด ไม่มีเวลาแม้แต่จะนึกถึงพระ หรือนึกถึงวัด แต่พอลูกบวชแล้ว นึกถึงลูกเมื่อไร ก็เท่ากับนึกถึงพระด้วย เมื่อนึกถึงพระ ก็นึกถึงวัด นึกถึงพระศาสนา จึงเท่ากับว่าลูกได้ช่วยโน้มน้อมจิตใจของพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนา และมาสู่คำสอนของพระพุทธเจ้า คือเข้ามาสู่ธรรมะ

เพราะฉะนั้น เมื่อลูกเข้ามาบวช จึงเท่ากับจงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย เริ่มตั้งแต่ทำให้จิตใจของพ่อแม่เข้ามาใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น ตลอดจนมีโอกาสไปวัดมากขึ้น เพราะจะไปหาพระลูกของตัวเองก็ต้องไปที่วัด เมื่อไปวัดก็ได้ไปพบพระ บางทีก็ได้มีโอกาสฟังธรรมะ และได้เรียนรู้ธรรมะไปด้วย นี่แหละจึงเป็นทางที่ช่วยให้พ่อแม่ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา

ลูกที่มีความรู้ความเข้าใจดี เมื่อมาบวชแล้ว ตัวเองได้เห็นคุณค่าของพระศาสนา เมื่อมองเห็นคุณค่าของธรรมะแล้วก็นำธรรมะนั้นไปเผยแผ่ให้แก่พ่อแม่ญาติพี่น้องของตน ทำให้ความดีงามแผ่ขยายออกไป ช่วยให้เกิดจิตใจของพ่อแม่และญาติมิตรร่วมเย็นเป็นสุขด้วย และถ้าตนเองสามารถนำเอาธรรมะที่ได้ศึกษาปฏิบัติไปใช้ประโยชน์ทำตัวเองให้ดีขึ้นด้วย และไปช่วยแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ตั้งงามมีความสุข ก็จะช่วยให้พ่อแม่ยิ่งมีความสุขความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปอีก

การทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ นั่น เบื้องต้นที่สุดก็คือกันว่า

หมายถึงการเลี้ยงดูบำรุงท่านในด้านร่างกาย เช่นด้วยอาหาร และ บัณฑิตอื่น ๆ แต่สาระสำคัญก็คือจะทำอย่างไรให้ท่านมีความสุข โดยเฉพาะทำให้ท่านมีความสุขใจ เมื่อทำให้พ่อแม่มีความสุขใจได้แล้ว ก็เป็นการตอบแทนคุณพ่อแม่อย่างดีที่สุด เพราะถ้าลูกทำให้พ่อแม่เดือดร้อนใจมีความทุกข์ เช่นมีความกั๊กกังวล เกร้ออนใจ ทุกข์ใจ หรือหนักใจเพราะลูก ก็แสดงว่าเราได้เบียดเบียนท่าน แต่ถ้าเราทำให้ท่านมีความสุขมีความมั่นใจได้ ทำให้ท่านอิมใจมีปิติสุขได้ ก็จะเป็นการตอบแทนคุณของท่านอย่างลึกซึ้งทีเดียว

ยังมีการตอบแทนพระคุณที่ยิ่งกว่านั้นอีก คือว่า ถ้าท่านยังไม่รู้จักกรรมะ เช่นถ้าท่านเป็นคนไม่มีศรัทธา เราก็ชักจูงให้ท่านมีศรัทธา ถ้าท่านเป็นคนประพฤติไม่ดี ก็ชักจูงให้ท่านตั้งอยู่ในศีล ถ้าพ่อแม่ไม่มีความรู้ความเข้าใจอะไร เราก็ชักจูงให้ท่านมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและความรู้ที่ดีงามอื่น ๆ ถ้าพ่อแม่ไม่มีความเสียสละ เป็นคนเอาแต่ตัว ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีน้ำใจ ก็ชักจูงให้พ่อแม่เป็นคนเสียสละมีน้ำใจบำเพ็ญประโยชน์มากขึ้น ถ้าพ่อแม่ไม่มีปัญญา ก็ชักจูงให้ท่านมีปัญญามากขึ้น อย่างนี้ท่านเรียกว่า เป็นการตอบแทนพระคุณอย่างสูงสุด ดียิ่งกว่าตอบแทนด้วยวัตถุสิ่งของอื่น ๆ

การตอบแทนด้วยวัตถุสิ่งของ เป็นของภายนอก ไม่ใช่เนื้อหาสาระแท้จริง ไม่เข้าไปถึงเนื้อแท้ของจิตใจ และไม่ทำให้ชีวิตดีงามประเสริฐ แต่ถ้าเราชักจูงให้พ่อแม่เข้าสู่ธรรมะได้ ให้ท่านเป็นคนดีงามมีปัญญาได้ นั่นก็คือทำให้ท่านได้สิ่งที่มีค่าเป็นสาระของชีวิต จึงถือว่าการตอบแทนพระคุณอย่างสูงสุด

แต่อย่างน้อยเมื่อมาบวช เราตั้งใจประพฤติให้ดีที่สุด ให้คุณพ่อคุณแม่ระลึกถึงเราแล้วก็เกิดความอิมใจมีความสุข พอนึกถึงลูกบวชเป็นพระอยู่ที่วัด รู้ว่าลูกตั้งใจศึกษาธรรมวินัย อยู่ในศีลประพฤติดีงาม พอระลึกถึงลูก ระลึกถึงพระศาสนา จิตใจก็เอิบอิมมีความสุข พอเห็นลูกห่มผ้าเหลืองสำรวจเรียบร้อย มาบิณฑบาต จิตใจพ่อแม่ก็ได้ปิติ มีความอิมใจอีก เห็นลูกเมื่อไร ระลึกถึงลูกเมื่อไร ก็มีความสุขเมื่อนั้น นี่แหละถือว่าตอบแทนคุณของพ่อแม่อย่างดีที่สุด กว่าลูกจะสึก ก็ช่วยให้โยมพ่อแม่มีความสุขมากมายไม่รู้เท่าไร

อย่างน้อยในระยะเวลาที่บวช ๓ เดือนนี้ เรามาตั้งใจว่าจะช่วยรักษาจิตใจของโยมพ่อแม่ให้มีความสุขตลอดเวลา ตั้งใจว่าให้ท่านได้ความสุขจากเราตลอดสามเดือนนี้ เพียงแค่นี้ก็คุ้มค่า

เมื่อทำให้พ่อแม่มีจิตใจที่เป็นสุข ก็ทำให้ท่านเจริญงอกงามขึ้นในทางบุญกุศล และทำให้ท่านมั่นใจต่อลูกว่า ลูกจะประพฤติปฏิบัติดี มีการศึกษาอบรมแล้วจะมีชีวิตที่ดีงามต่อไปในอนาคต ถ้าทำได้อย่างนี้พ่อแม่จะหายห่วงหายกังวล มีความสุขอย่างบริบูรณ์ทีเดียว

สรุปว่า ลูกตอบแทนพระคุณพ่อแม่ได้ ๓ ระดับ คือ

๑. เลี้ยงดูช่วยเหลือท่านทางด้านร่างกาย
๒. บำรุงรักษาจิตใจของท่านให้เอิบอิมเป็นสุข
๓. ชักจูงให้ท่านเจริญสูงขึ้นไปในธรรม มีความดีงามและปัญญามากขึ้น

ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของการตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการ

บวชของตนเอง

ประการที่ ๔ เป็นการศึกษาศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง พอถึงข้อสุดท้าย จุดหมายของการบวชก็มาอยู่ที่ตัวเอง คือเป็นการพัฒนาชีวิต ทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา ทั้งในด้านจิตใจที่จะมีความตั้งงามเข้มแข็งมั่นคงเป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามเป็นจริง

ถ้าตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายข้อที่ ๔ นี้ คือการศึกษาศึกษาอบรมตนเองแล้ว จุดหมาย ๓ ข้อต้นก็สำเร็จด้วย เพราะว่าในที่สุดแล้ว จุดหมายทั้ง ๔ ประการก็มารวมที่จุดเดียวกัน คือที่สิกขาคือการศึกษาของตนเอง

เมื่อตนเองประพฤติปฏิบัติดี ตั้งใจเรียนรู้ฝึกหัดอบรมในพระธรรมวินัย เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ผลแก่พ่อแม่ก็ได้ด้วย ผลแก่สังคมไทยก็ได้ด้วย ผลแก่พระพุทธศาสนาก็ได้ด้วย พร้อมกันหมด

เพราะฉะนั้นจึงอยู่ที่ตนเองจะต้องตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เมื่อบวชแล้วก็พยายามให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากการบวชในครั้งนี้ ด้วยความไม่ประมาท ตั้งใจที่จะเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา ทำกิจวัตรให้สมบูรณ์ ด้วยกำลังใจที่ตั้งไว้อย่างดีนี้ จะพื้นฐานที่ทำให้การบวชของตนมีผลอย่างที่ท่านเรียกว่าเป็นกำไรอย่างแท้จริง

การฝึกศึกษาเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์

ได้บอกแล้วว่า การบวชนี้เพื่อการศึกษาอบรม จึงเรียกว่าบวชเรียน ถ้าบวชแล้วตั้งใจเรียน คือฝึกอบรมตนให้เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ก็จะทำให้บรรลุจุดหมายของการบวชครบหมดทั้ง

๔ ประการ

บัดนี้ จึงจะต้องทำความเข้าใจกันในเรื่อง “สิกขา” หรือการศึกษา^๑ ให้เป็นแนวทางที่จะปฏิบัติต่อไป

สิกขา แปลเป็นภาษาไทยว่า **ศึกษา** ที่จริงศึกษาเองก็เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า **ศิกฺษา** สามคำนี้ความหมายเดียวกัน คือ สิกขาคือบาลี ศิกฺษาเป็นสันสกฤต แล้วก็ศึกษาเป็นคำไทยที่แผลงจากสันสกฤตมา

สิกขา คือการศึกษา หมายถึงการเรียนรู้ และการฝึกฝนพัฒนา

พระพุทธศาสนาถือหลัก “สิกขา” ตามธรรมชาติของมนุษย์เรา^๒นี้เอง หมายความว่า มนุษย์เรา^๓นี้ท่านเรียกว่าเป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและก็ได้ฝึกได้ด้วย คือชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่นี้เป็นชีวิตที่ได้มาด้วยการเรียนรู้และฝึกหัดพัฒนา ไม่ใช่เป็นอยู่เพียงด้วยสัญชาตญาณต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่ด้วยสัญชาตญาณเท่านั้น มันมีการเรียนรู้เพียงนิดหน่อย เกิดมาไม่นานเท่าไร ก็หากินเป็นอยู่เองได้ แต่มันก็อยู่แค่สัญชาตญาณไปจนตาย ฝึกหัดได้น้อย

ส่วนมนุษย์นั้นสัญชาตญาณไม่พอ เราอาศัยสัญชาตญาณได้น้อยอย่างยิ่ง ความรู้ที่เราจะใช้ในการเป็นอยู่หรือดำเนินชีวิตนั้นต้องเรียนรู้เอา ต้องฝึกต้องหัดเอา

เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยผู้อื่น เช่น พ่อ แม่เลี้ยงดูเป็นเวลายาวนาน เกิดมาแล้วอยู่เป็นเดือนเป็นปี แม้แต่สิบปีก็ยังอยู่ด้วยตนเองไม่รอด ต้องอาศัยพ่อแม่คอยอุ้มชูเลี้ยงดูด้วยประการต่างๆ จึงจะสามารถอยู่รอดได้

ในระหว่างที่พ่อแม่และผู้อื่นเลี้ยงดูอยู่นั้น ตนเองก็ต้องเรียนรู้ทุกอย่าง ฝึกหัดทุกอย่าง โดยที่พ่อแม่เป็นต้นนั้น คอยแนะนำหรือถ่ายทอดความรู้ให้ แม้แต่จะรับประทานอาหาร แม้แต่ขับถ่าย แม้แต่นั่ง-นอน-ยืน ก็ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกต้องหัดพัฒนาขึ้น ต่อมาก็หัดพูด หัดเดิน แล้วจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้

รวมความว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น ไม่ได้มาเปล่าๆ ต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา คือ ศึกษา จึงพูดสั้นๆว่า ชีวิตที่จะเป็นอยู่ดีนั้น ได้มาด้วยศึกษา คือการศึกษาฝึกหัดเรียนรู้ ถ้าเราไม่หยุดการศึกษา เราก็จะทำชีวิตให้ดีงามประเสริฐยิ่งขึ้นได้ไม่มีที่สิ้นสุด

เพราะฉะนั้น มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ที่ต้องฝึกนี้ จึงมีแง่ดีที่ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ด้วย ส่วนสัตว์ชนิดอื่นนั้น เขาอาศัยสัญชาตญาณอยู่ได้จริง แต่เขาก็ฝึกให้มากกว่านั้นไม่ได้ เขาฝึกได้เพียงเล็กน้อย หรือให้มนุษย์ฝึกให้ แล้วมนุษย์ก็เอามาใช้งาน หรือเอามาเล่นละครสัตว์ แต่เสร็จแล้วเขาก็อยู่ด้วยสัญชาตญาณต่อไป เกิดมาอย่างไรก็ตายไปอย่างนั้น ไม่เหมือนมนุษย์ที่เป็นสัตว์ฝึกได้ พอฝึกแล้วก็เป็นอย่างที่ฝึกได้ทุกอย่าง คิดได้ พูดได้ ทำได้ มากมายสุดพรรณนา

ในทางวัตถุภายนอก มนุษย์ก็ฝึกศึกษาเรียนรู้จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์โลกนี้ให้เจริญก้าวหน้า มีเทคโนโลยีต่างๆ อย่างที่มองเห็นกันนี้ ทำให้โลกเจริญด้วยวัฒนธรรม มีอารยธรรม

ในทางจิตใจก็เช่นเดียวกัน มนุษย์ก็สามารถเรียนรู้ปฏิบัติฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม มีจิตใจที่ดีงาม สูงส่งประเสริฐ จนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้าผู้มีพระทัยสะอาดบริสุทธิ์ ประกอบด้วยพระมหากรุณา

แต่ที่สำคัญที่สุด เป็นความประเสริฐเลิศล้ำของมนุษย์ ก็คือ ในทางปัญญา ที่พัฒนาจนตรัสรู้ เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ มองเห็นสังขธรรมแท้จริง

ฉะนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ประเสริฐ คือประเสริฐด้วยการฝึก ด้วยการศึกษ ด้วยการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ถ้ามนุษย์ตั้งใจปฏิบัติตาม ธรรมชาติของตนที่เป็นสัตว์ผู้ฝึกได้ ก็จะเป็นผู้ที่ประเสริฐอย่างยิ่ง

ตอนแรกเมื่อเกิดมาใหม่ๆ ยังไม่ได้ฝึก มนุษย์ผู้สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายไม่ได้ แต่พอได้ฝึกก็จะเก่งขึ้นดีขึ้นจนกระทั่งในที่สุดจะประเสริฐ แม้แต่ยิ่งกว่าเทวดา หรือยิ่งกว่าพระพรหม ตอนแรก มนุษย์ไปกราบไหว้เทวดา บูชาพระพรหมกัน แต่ถ้ามนุษย์ฝึกตนเอง พัฒนาตนให้ดีแล้ว เทวดาและพรหมกลับมากกราบไหว้มนุษย์

ทุกคนจึงควรระลึกไว้เสมอ ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเองที่เรียกว่า สิกขานี้ ถ้าเราไม่หยุด ก็จะสิกขาได้จนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าก่อนโน้นก็เป็นมนุษย์สามัญ แต่ด้วยสิกขา คือการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนนี้ จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธศาสนาถือหลักการว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และฝึกได้ ซึ่งจะเป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึก และเมื่อฝึกแล้ว ก็เลิศประเสริฐสุดยิ่งกว่าแม้แต่เทพเทวาประดาพรหม อย่างที่พูดมานี้ จึงเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์มีกำลังใจที่จะฝึกฝนพัฒนาตน แต่ข้อสำคัญก็คือ จะต้องตั้งใจเพียรพยายามและไม่ประมาทในการ เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง

ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เพื่อนำเราในการศึกษา

การบวชนี้ วัดอุปประสงค์สำคัญเพื่อ"ศึกษา" คือการศึกษานี้เอง เราต้องเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นต้นแบบว่า พระองค์ได้เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาพระองค์จนกระทั่งได้เป็นพระพุทธเจ้า เราก็จะมาเรียนรู้วิธีการที่พระองค์ได้ใช้ปฏิบัติมา แล้วเราจะปฏิบัติตาม เพื่อเราจะได้เข้าถึงชีวิตที่ตั้งงาม เป็นผู้ประเสริฐเช่นเดียวกับพระองค์

เพราะเหตุนี้แหละ ชาวพุทธเบื้องต้นจึงต้องถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งที่ระลึก การเป็นที่พึ่งที่ระลึกก็คือเป็นเครื่องเตือนใจเราให้ระลึกถึงตัวเองว่า พระพุทธเจ้าของเรานี้เดิมทีพระองค์ก็เป็นมนุษย์สามัญคนหนึ่ง แต่บัดนี้พระองค์ได้บรรลุผลสำเร็จในการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเอง ได้เป็นบุคคลผู้ประเสริฐเรียกว่าพระพุทธเจ้า เราก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน เราก็มีศักยภาพมีความสามารถที่จะฝึกนี้อยู่ เมื่อระลึกอย่างนี้เราก็จะเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์

เมื่อเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่เป็นสัตว์ที่ฝึกได้แล้ว ก็เกิดกำลังใจขึ้น ต่อจากนั้นก็เกิดความสำนึกตระหนักในหน้าที่ของตน ว่าเราจะต้องตั้งใจฝึกฝนพัฒนาชีวิตของเรา เพราะว่าชีวิตมนุษย์ที่จะอยู่ดีและเจริญงอกงามจนประเสริฐได้นั้น ไม่มีทางที่จะได้มาเปล่าๆ เราจะต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเองอย่างแน่นอน แล้วก็ตั้งใจ "ศึกษา" ฝึกหัดพัฒนาไป

นอกจากนั้น การฝึกการปฏิบัติ การบำเพ็ญความดีงามต่างๆ นี้ ต้องใช้ความเพียรพยายาม เมื่อพบความยากลำบาก ถ้าจิตใจอ่อนแออยู่ บางทีก็เกิดความท้อถอย หรือท้อแท้ขึ้นมา ถ้าเป็น

อย่างนั้นเราก็นึกถึงพระพุทธเจ้า ว่าพระองค์ได้บำเพ็ญบารมีมาจนสำเร็จอย่างนี้ได้ด้วยความเพียรพยายามอย่างจริงจัง พระพุทธเจ้ามีความเข้มแข็ง มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวไม่ท้อถอย เราก็จะต้องเข้มแข็งไม่ท้อถอยเช่นเดียวกับพระองค์ เมื่อนึกถึงพระพุทธเจ้าแล้วก็เกิดกำลังใจ เดินหน้าต่อไป การระลึกถึงพระพุทธเจ้า จึงทำให้เกิดกำลังใจที่จะก้าวสูงยิ่งขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้แบบอย่างจากพระองค์ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเพียรบำเพ็ญบารมีนั้น พระองค์ต้องลองผิดลองถูกมามาก เพราะไม่มีใครเป็นต้นแบบ ไม่มีใครเป็นตัวอย่างให้ พระองค์ต้องเรียนรู้ฝึกหัดด้วยพระองค์เอง ยากยิ่งนักกว่าจะสำเร็จ เมื่อพระองค์ได้ผ่านประสบการณ์มาแล้ว ก็เอามาถ่ายทอดให้พวกเรา พวกเราได้อตัวอย่างจากพระองค์แล้ว ก็เท่ากับมีวิธีลัด ที่ปฏิบัติได้ทันที ไม่ต้องไปลองผิดลองถูกอย่างพระองค์

นี่คือการปฏิบัติที่เรียกว่า “ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ” คือถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ตามความหมายที่กล่าวมา รวม ๔ อย่าง คือ

๑. ทำให้เราเกิดความมั่นใจในความเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ของตน
๒. สำนึกในหน้าที่ที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง
๓. เกิดกำลังใจในการที่จะปฏิบัติเช่นนั้น และ
๔. ได้พระองค์เป็นแบบอย่าง พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติที่ประทานไว้

พระพุทธเจ้านำเราเข้าถึงธรรม และเข้าร่วมสังฆะ

การที่จะฝึกฝนปฏิบัติตามอย่างพระพุทธเจ้านั้น เราก็ต้องรู้ด้วยว่า การที่พระองค์จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ก็ด้วยการเข้าถึงความจริงในธรรมชาติ

เรื่องของความจริงในธรรมชาติ มีหลักเบื้องต้นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามธรรม คือเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราจะต้องรู้เข้าใจความจริงนั้น จึงจะพัฒนาตนได้ เพราะการที่จะพัฒนาตนเองให้สำเร็จ เราก็ต้องปฏิบัติตามหลักความจริงนั้นแหละ

ชีวิตของเราก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เราจะให้ชีวิตของเราดีงามขึ้นไป เราก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่เรียกว่า กฎธรรมชาติ นั้น เมื่อเราปฏิบัติได้ถูกต้อง ชีวิตของเราก็จะดีงาม หมายความว่า เมื่อเราทำเหตุปัจจัยที่ดี ผลที่ดีก็เกิดตามมา

เพราะฉะนั้น เราจะต้องอาศัยหลักความจริง ที่เรียกว่า “ธรรม” นี้ ผู้ใดเข้าถึงความจริงของธรรมชาติอย่างแท้จริง มีปัญญา รู้แจ้ง ก็จะมีปฏิบัติได้ถูกต้อง เรียกว่าเป็นอยู่ชอบ ชีวิตก็จะเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ เราจะฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ ก็ด้วยการปฏิบัติไปตามธรรม คือความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาตินี้แหละ

เมื่อเราเอาธรรม มาเป็นหลักชีวิต หรือเป็นเครื่องนำทางของชีวิต ธรรมก็จะเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งที่ระลึกข้อที่ ๒ ของเรา คือเป็นหลักและเป็นเครื่องนำทาง ในการฝึกฝนพัฒนาตน และในการเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตของเรา

ในการดำเนินชีวิตนั้น ผู้ใดเอาธรรม คือหลักความจริงในธรรมชาติ มาใช้ประโยชน์ได้ ผู้นั้นก็สามารถดำรงชีวิตด้วยตัวเองอย่างดี เครื่องมือของเราที่จะเอาธรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ก็คือปัญญาที่รู้ความจริง แต่ถ้าเรายังไม่รู้ความจริงนั้นโดยสมบูรณ์ เราก็เอาธรรมมาใช้ได้ไม่เต็มที่ หรือไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราจึงต้องพัฒนาตนเอง ด้วยศึกษา คือฝึกศึกษาเรียนรู้ยิ่งขึ้นไป เราก็จะได้ปัญญาความรู้นั้น

ที่พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็เพราะสร้างสมปัญญา มาจนเข้าถึงความจริงของธรรมนั่นเอง และเราเองก็มีปัญญาที่พัฒนาได้ สามารถเข้าถึงความจริงได้

เพราะฉะนั้น เราจึงเอาธรรมมาเป็นหลัก หรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต คือ จะดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญา เริ่มต้นแต่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยของมัน โดยรู้จักค้นหาความจริงในสิ่งทั้งหลายเพื่อที่จะปฏิบัติให้ถูกต้อง เมื่อทำได้อย่างนี้ เราจะพัฒนาตนเองขึ้นไปเรื่อยๆ และจะเป็นบุคคลที่มีชีวิตดีงาม มีชีวิตที่เจริญ เป็นอารยชน เป็นคนผู้ประเสริฐ

ถึงสงฆ์ ครบองค์พระรัตนตรัย นำเข้าในไตรสิกขา

คนผู้ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนาตนเองนี้ ย่อมบรรลุผลสำเร็จในระดับต่างๆ กัน แต่ก็จะมาประกอบกันเข้าเป็นชุมชนหรือสังคมที่ดีงาม สังคมมนุษย์นี้จะดีงาม ก็ต้องประกอบด้วยมนุษย์ที่ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ถ้าปล่อยอยู่ตามธรรมชาติพื้นเดิม ไม่ฝึกฝน ก็จะเป็นชุมชนของคนที่มีกิเลสหนา สังคมก็จะเต็มไปด้วยการ

เบียดเบียน แย่งชิงกัน เดือดร้อนมาก

พระพุทธเจ้าสอนให้เราทุกคนพัฒนาตนเอง เมื่อเรามีคุณธรรมความดีขึ้นมา ก็จะเป็นส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามนี้ สังคมหรือชุมชนที่ดีงาม ซึ่งประกอบด้วยคนผู้ประเสริฐด้วยคุณธรรมความดีที่ได้ศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองนี้ เรียกว่าเป็น “สังฆะ” ชุมชนผู้ประเสริฐ

เราทุกคนมีสิทธิ และมีความสามารถพิเศษ ที่จะฝึกฝนพัฒนาตนให้เข้าไปร่วมสร้างสรรค์และเป็นสมาชิกของสังฆะนี้ได้ โดยเริ่มแรกอาจจะเข้าร่วมสมมติสังฆะ คือ สังฆะโดยรูปแบบก่อน

สมมติสังฆะ เป็นสังฆะที่เกิดจากการปฏิบัติตามวินัย คือข้อบัญญัติต่างๆ ที่เป็นกรอบในการเป็นอยู่ เมื่อมาปฏิบัติและมีชีวิตเป็นอยู่ตามหลักปฏิบัติ หรือประพฤติตามวินัยแบบแผนนั้นแล้ว ก็มีชีวิตที่ดีงามขึ้นมา ก็ถือว่า เป็นสงฆ์โดยสมมติ ตามรูปแบบ

ถ้าสามารถทำจิตใจให้เข้าถึงคุณธรรมความดีงามนั้นได้ ให้ความดีงามนั้นไม่เป็นเพียงข้อปฏิบัติที่เป็นกรอบอยู่ภายนอก แต่เข้ามาเป็นเนื้อแท้ในชีวิตจิตใจของเรา ก็จะกลายเป็นผู้ประเสริฐโดยชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เพียงรูปแบบ ถ้าปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้ ก็เรียกว่า บรรลุธรรม เข้าร่วมในสังฆะแท้ ที่เรียกว่า **อริยสงฆ์** คือเป็นส่วนร่วมในสงฆ์อันประเสริฐนั้น

เพราะฉะนั้น สงฆ์จึงมี ๒ ขั้น และทุกขั้นนี้เราสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้

ที่พูดมานี้รวมเป็นหลักใหญ่ ๓ ประการ คือ พุทธะ ธรรมะ สังฆะ หรือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ หลักทั้ง ๓ นี้เป็น

ข้อสำคัญที่จะต้องรู้ก่อน ถ้ารู้เข้าใจหลัก ๓ อย่างนี้ คือ **รัตนตรัย** ก็จะได้สิ่งที่ยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและในการที่จะฝึกฝนอบรมตนเองต่อไป ผู้ที่มาบวชต้องเข้าใจถึงพระรัตนตรัย พร้อมทั้งยึดถือเอาหลักพระรัตนตรัยนี้เป็นแนวทางในการที่จะประพฤติปฏิบัติสืบต่อไป

การถือเอาพระรัตนตรัยเป็นหลักในการฝึกศึกษาพัฒนาตัวของเราเนี่ย เรียกว่า **ไตรสรณคมน์** แปลว่า การถึงสรณะทั้ง ๓ คือ ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

เมื่อได้หลักการนี้แล้ว ต่อแต่นั้นก็เข้าสู่ “สิกขา” เพราะว่าเมื่อ **พระพุทธเจ้า** เข้าถึงสัจธรรมความจริงแล้ว ก็ทรงวางแนวสิกขาไว้ให้เรา เพื่อให้เราพัฒนาชีวิตของเราได้ตามหลักความจริงคือธรรมนั้น จนเข้าถึงธรรม คือหลักความจริงนั้นโดยสมบูรณ์

จะเห็นว่า ผลสำเร็จของการศึกษาหรือ **สิกขา** ที่ **พระพุทธเจ้า** ทรงวางหลักไว้เนี่ย ก็คือการเกิดปัญญา รู้แจ้ง **ธรรมะ** และมี **ธรรมะ** เพิ่มมากขึ้นในตัวเรา แล้วตัวเราก็พัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนร่วมใน **สังฆะ**

พระรัตนตรัยที่เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา มารวมกันที่ **สิกขา** นำทางให้เราก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จด้วย **สิกขา** คือการฝึกศึกษาพัฒนาตน โดยปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า **สิกขา** นั้นมี ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านพฤติกรรม คือฝึกฝนอบรมความประพฤติทั่วไป ทางกาย วาจา และการอยู่ร่วมสังคม พร้อมทั้งการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายภายนอก ด้านนี้เรียกว่า **ศีล**

๒. สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งเป็นการฝึกอบรม

ปลูกฝังคุณธรรมความดีต่างๆมากมาย เช่น เมตตา กรุณา ศรัทธา ความเคารพ ตลอดจนความเพียร สติ สมาธิ และพัฒนาในด้านความสุข ให้มีจิตใจที่ไม่มีทุกข์ ไม่เศร้าหมอง ไม่ขุ่นมัว ไม่เครียด ไม่ได้เดือดร้อนกระวนกระวาย มีความปลอดโปร่ง เบิกบานสดใส เรียกรวมๆ ว่า **สมาธิ**

๓. ศึกษาเพื่อการพัฒนาในด้านปัญญา คือฝึกการมอง การดู การคิดการพิจารณาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่จะทำให้สามารถเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย แล้วนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต แก้ปัญหาและทำการต่างๆให้สำเร็จได้ด้วยดี เป็นด้าน **ปัญญา**

เมื่อตั้งใจศึกษาตามหลักศึกษา ๓ ประการนี้แล้ว ก็จะมีบรรลุจุดมุ่งหมายดังได้กล่าวมา

ที่พูดมานี้เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจกันเบื้องต้น

พึงระลึกว่า การบรรพชาที่เข้ามามีชีวิตอยู่ในพระศาสนานั้น มีหลักการเบื้องต้นที่เป็นเนื้อหาสาระแท้ๆ ดังที่กล่าวมา

บอกกรรมฐานเบื้องต้น เป็นทุนประเดิมก่อนเริ่มศึกษา

บัดนี้ท่านทั้ง ๓ ผู้มีความตั้งใจเข้ามาบวชด้วยศรัทธาและฉันทะ ได้เข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของการบวชแล้ว พร้อมที่จะเข้าสู่เพศบรรพชิต เพื่อเริ่มต้นเจริญไตรสิกขา คือฝึกศึกษาพัฒนาตนต่อไป เมื่อมีความเข้าใจร่วมกันดีแล้ว ก็ถือว่ามีความพร้อมที่จะบรรพชา

การบรรพชา คือบวชเข้ามาเป็นบรรพชิตนี้ เป็นการเข้ามาสู่

ชีวิตใหม่

การมีชีวิตใหม่เป็นบรรพชิตนั้น ไม่ว่าจะบวชเป็นสามเณรก็ตาม เป็นภิกษุก็ตาม ก็เป็นการเปลี่ยนจากชีวิตชาวบ้านผู้ครองเรือน เปลี่ยนระบบความเป็นอยู่ เปลี่ยนสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่

เมื่อเข้ามาใหม่ๆ ยังไม่ได้เรียนรู้ฝึกหัดอะไรมาก่อน ก็อาจจะมึนงงวุ่นวาย จึงควรจะมีบทเรียนเบื้องต้น ถึงจะยังไม่ได้รู้อะไรมาก ก็ให้มีวิธีรักษาจิตใจของตนเอง โดยเฉพาะเมื่อบวชเข้ามาอยู่วัด เรื่องสำคัญก็อยู่ที่ใจว่า เมื่อไม่มีเรื่องวุ่นวายต่างๆ ภายนอก พออยู่กับจิตใจของตัวเอง จิตใจของเรานั้นก็อาจจะฟุ้งซ่านวุ่นวาย คิดถึงโน่นคิดถึงนี่ คิดถึงเงินทองทรัพย์สิน คิดถึงผู้คนที่เคยรู้จัก ทั้งที่ชอบใจ และไม่ชอบใจ จิตใจก็อาจจะวุ่นวาย จึงต้องมีหลัก

ตอนแรกนี้ยังไม่ได้เรียนอะไรมา จะทำอย่างไร ท่านก็บอกว่าใจเราต้องมีงานทำ เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็หางานให้ใจทำเสีย โดยเฉพาะหาอะไรที่ง่ายๆ ให้ใจทำ ใจเราจะได้ไม่ดิ้นรน ไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวาย

ธรรมดาว่า คนที่บวชใหม่ๆ ซึ่งออกมาจากบ้านเรือนและสังคม เคยพบเคยอยู่กับคนอื่นๆ มาก พอห่างออกมาอยู่เฉยๆ จึงอาจจะนึกถึงคิดถึงคนโน้นคนนี้วุ่นวาย พอนึกขึ้นมาแล้วก็เกิดปัญหาแก่จิตใจ ทำให้คิดฟุ้งซ่านและอาจจะปรุงแต่งไปต่างๆ ท่านจึงสอนว่า ให้เอาวิธีง่ายๆ ก่อน คือหางานให้ใจทำ เรียกว่ากรรมฐานเบื้องต้น ภาษาพระว่า “มูลกัมมภาวนา”

ในเวลาที่เรานึกถึงคนอื่น หรือมองเห็นเขา นั้น เรามองเห็นอะไร คนที่เรามองเห็นว่าเป็นคนโน้นคนนี้ ก็เห็นกันแค่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง แต่เพราะไปติดอยู่กับความจำหมายว่าเป็นคนโน้นคนนี้ ชื่อนั้น

ชื่อนี้ เคยพบกันที่นั่นที่นี้ ทำโน่นทำนี่ นึกถึงคนนั้นชอบใจ นึกถึงคน
นี้ไม่ชอบใจ แล้วก็คิดปรุงแต่งยุ่งไป ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความวุ่น
วาย พอนึกถึงใคร ก็มองแค่ว่าเป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง แล้วก็จบ
แค่นั้น ใจก็สงบได้ นี่คือกรรมฐานเบื้องต้น เป็นการหางานให้ใจทำ

เป็นอันว่า นึกถึงใคร ก็นึกว่า ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ภาษา
บาลีว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ก็เอาอันนี้เป็นกรรมฐาน เป็น
การหางานให้ใจทำเบื้องต้น ใจจะได้อยู่กับงาน ไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวาย
หรือคิดปรุงแต่งไปไกล

แม้จะไม่ได้นึกถึงใคร ก็เอามาเป็นคำพูดในใจเฉยๆ ทำให้ใจ
มีจุดจับ ไม่ฟุ้งซ่าน อย่างที่ขอบพูดกันว่าภาวนา ก็ทำใจให้เป็น
สมาธิได้ ผมนั้น เรียกว่า เกสา ขน เรียกว่า โลมา เล็บ เรียกว่า นขา
ฟัน เรียกว่า ทันตา หนัง เรียกว่า ตโจ

จึงให้กรรมฐานคืองานที่ใจจะทำในเบื้องต้น เป็นกรรมฐานที่
มีเพียง ๕ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ว่าเป็นคำบาลีว่า เกสา
โลมา นขา ทันตา ตโจ เรียกว่ามูลกัมมฐาน คือกรรมฐานชั้นมูล
เอาอันนี้ไปใช้ในเบื้องต้นก่อน

ต่อไปนี้ ลองว่าพร้อมกัน โดยมีสติ ให้ใจอยู่กับคำที่กล่าวนั้น
ดังนี้

เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่ว่าตามลำดับ เรียกว่าโดย
อนุโลม

ที่นี้ว่าย้อนลำดับ ตโจ ทันตา นขา โลมา เกสา นี้เรียกว่าโดย
ปฏิโลม

กรรมฐานเบื้องต้น เอาไว้แค่นี้ก็ใช้ประโยชน์ได้แล้ว พอรักษา

จิตใจของตัวเอง และสามารถใช้ในการทำสมาธิได้ด้วย เรียนรู้แค่นี้ก็เรียกว่าขั้นพื้นฐาน พออยู่ได้ ต่อจากนั้นค่อยศึกษาเพิ่มเติมให้ก้าวหน้าในไตรสิกขาต่อไป

ตอนนี้ไปถือว่าได้เตรียมตัวพร้อมแล้วสำหรับพิธีบรรพชา ขอมอบผ้ากาสาวพัสตร์ให้ไปครอง แล้วต่อจากนั้นจะได้ไปรับสรณคมน์พร้อมทั้งศีล จากพระอาจารย์ เรียกว่า ทศศีล คือศีล ๑๐

การบรรพชาเป็นสามเณร จะสำเร็จด้วยการที่ได้รับไตรสรณคมน์ และศีล ๑๐ นั้นจากพระอาจารย์

พิธีอุปสมบท

ขอนิสัย ขอให้เป็นอุปัชฌาย์

บัดนี้ คุณทั้ง ๓ ได้รับไตรสรณคมน์ และทศศีล คือศีล ๑๐ สำหรับการบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว แต่สามเณรทั้ง ๓ มีความประสงค์ที่จะบวชให้สมบุญธรรมเป็นพระภิกษุด้วยการอุปสมบท จึงได้เข้ามากล่าวคำ “ขอนิสัย” ขอให้ข้าพเจ้าเป็นอุปัชฌาย์

การขอนิสัยนั้น แปลว่าการขอยุ่ด้วย คำว่า **นิสัย** แปลว่าการอยู่อาศัย คือ เข้ามาอยู่เพื่อจะได้อาศัย ให้เป็นผู้ดูแลในการศึกษาอบรม

คำว่าอาศัย ในที่นี้ไม่ใช่อาศัยที่อยู่เฉยๆ แต่อาศัยอยู่ด้วยเพื่อให้ได้โอกาสในการที่จะศึกษาอบรมตามหลักไตรสิกขา ทั้งนี้เพราะพระวินัยกำหนดไว้ว่า ผู้ที่เข้าสู่การอุปสมบท จะต้องเป็นผู้ดูแลเบื้องต้น เพราะว่ามีผู้บวชใหม่ยังไม่รู้ธรรมวินัย ยังไม่รู้ว่าจะต้องประพฤติปฏิบัติอะไรบ้าง ยังปกครองตัวเองไม่ได้ ไม่มีความรู้ที่จะรักษาตน จึงต้องมีผู้ที่ช่วยแนะนำในเบื้องต้น เท่ากับว่า ขอให้ท่านเข้ามาปกครองดูแล

การปกครองนี้ ไม่ใช่เพียงแค່ให้อยู่ได้เป็นปกติ แต่ปกครองเพื่อให้ได้รับการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของพระศาสนา

ท่านที่ผู้บวชจะมาอยู่ด้วยนี้มีชื่อพิเศษเรียกว่า **พระอุปัชฌาย์** การที่มาขอนิสัย ขอยุ่ด้วย ก็คือมาขอยุ่กับพระอุปัชฌาย์

เมื่อมาอยู่กับพระอุปัชฌาย์แล้ว ตัวท่านเองก็จะมีฐานะขึ้นมาเรียกว่า **สัทธิวิหาริก** แปลว่า ผู้อยู่ด้วย

ต่อไปนี้จะต้องจำคำนี้ไว้ ว่ามาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ และตนเองเป็นสัทธิวิหาริก และเกิดมีความสัมพันธ์ต่อกัน

เมื่อครั้งสามเณรทั้งสามกล่าวคำว่า **นิสฺสยํ เทถ เม ภนฺเต** แปลว่า ขอท่านจงให้การพึ่งพาอาศัย หรือการอยู่ด้วย แก่ข้าพเจ้า คือบอกว่า ขอได้โปรดอนุญาตให้ข้าพเจ้ามาอยู่ด้วยนะ คือจะมาอาศัยท่านช่วยนำทางในการศึกษา คือ ไตรสิกขา อุปัชฌาย์ก็ได้กล่าวคำย้ำต่อกันว่า **ปฏฺิรูปิ** เห็นเหมาะแล้วหรือที่จะทำอย่างนี้ **โอบายิกิ** เป็นการชอบแล้วหรือ ท่านก็ตอบว่า ขอรับ **ปาสาทิเกน สัมปาทะหิ** ถ้าอย่างนั้นท่านก็จงปฏิบัติให้สำเร็จผลด้วยอาการที่น่าเลื่อมใส หรือโดยอาการที่น่าพึงพอใจ ท่านก็ตอบรับว่า **สมฺปฏฺิจฺจามิ** แปลว่า ขอรับกระผม

เมื่อตกลงกันอย่างนี้ก็เกิดความผูกพันกัน จึงบอกว่า **อชฺช-ตคฺเคทานิ เถโร มยฺหิ ภาวโร** นี่เป็นคำสรุปว่า นับแต่วันนี้เป็นต้นไป **เถโร มยฺหิ ภาวโร** พระเถระเป็นภาระของกระผม หมายความว่า ผมจะเอาใจใส่ ท่านพูดอะไร แนะนำอะไร กระผมจะใส่ใจรับผิดชอบปฏิบัติตาม เพื่อให้การอยู่กับท่านได้ผลเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์

ที่ว่าภาระ ก็คือการศึกษาที่มีความรับผิดชอบคอยเอาใจใส่ ถือเป็นเรื่องสำคัญว่า ท่านจะให้การศึกษาอบรมแนะนำสั่งสอนอะไร เวลาไหน เราก็คอยดู คอยฟัง คอยสังเกต คอยสำเหนียก ท่านให้ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ก็ปฏิบัติตามนั้น นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ท่านพระเถระเป็นภาระของกระผม กระผมจะเอาใจใส่รับผิดชอบ

อย่างที่ว่านั้น

อหฺมุปี เถรสฺส ภาวโร แม้กระผมก็เป็นภาระของท่านพระเถระด้วย คือบอกว่า ท่านก็ต้องเอาใจใส่ผมเหมือนกัน เป็นความรับผิดชอบต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ที่พระวินัยต้องการให้มีความใกล้ชิดกัน ถึงขั้นเป็นส่วนตัวเลย แม้กระทั่งไปดูแลความเป็นอยู่ต่างๆ เพื่อจะได้มีความสนิทสนม จะได้เห็นกระทั่งความประพฤติเล็กๆน้อยๆ ว่าถูกหรือผิด จะได้แก้ไขปรับปรุงให้พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ทุกเวลา เพื่อเจริญงอกงามในธรรมวินัย นี่เป็นความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างอุปัชฌาย์ กับ สัททวิหาริก

มีวินัยกำหนดไว้ด้วยว่า ในกรณีที่ ถ้าบวชไปแล้วอยู่กับพระอุปัชฌาย์ไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่นอุปัชฌาย์มีอันเป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ พระบวชใหม่จะทำอย่างไร เพราะผู้ที่บวชใหม่นี้ พระวินัยกำหนดว่าต้องถือนิสัย คืออยู่รับการดูแลให้การศึกษาอบรม ๕ ปีเป็นอย่างน้อย ก่อนที่จะเป็นอิสระ

ตามหลักพระวินัยนั้นกำหนดว่า ก่อนที่จะเป็นนิสัยมุตก คือพ้นจากนิสัยรับผิดชอบตัวเองได้ ต้องอยู่กับอุปัชฌาย์ ๕ ปี ถ้าในระหว่างนี้อุปัชฌาย์มีอันเป็นไป หรือตัวเองมีอันจะต้องแยกไป ท่านว่า ต้องไปหาพระภิกษุที่มีคุณสมบัติและอายุพรรษาในระดับเดียวกับพระอุปัชฌาย์ แล้วไปขออยู่กับท่าน โดยขอนิสัยใหม่

เมื่อไปขออยู่กับพระภิกษุรูปอื่น ท่านที่เราจะไปอยู่ด้วยนั้น ไม่เรียกว่าอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์ใช้เฉพาะท่านที่นำเราเข้าสู่การบวช ส่วนท่านที่เราไปขออยู่ด้วยใหม่เรียกว่า *อาจารย์* คือ *อาจารย์* และตัวเองของผู้ที่ไปอยู่ด้วย เปลี่ยนชื่อเป็น *อันเตวาสิก* แปลว่า ผู้อยู่

ภายใน คืออยู่ในสำนัก

เป็นอันว่า อาจารย์ คู่กับ อันตเววาสิก ถ้าอยู่กับอุปัชฌาย์ ก็คู่กัน เรียกว่า อุปัชฌาย์ กับ สัททวิहारิก

ตอนนี้จะอยู่กับอุปัชฌาย์ ตัวเราก็เป็น สัททวิहारิก มีข้อผูกพันกันคือนิสัย คือการที่ต้องอยู่อาศัยท่านเพื่อให้เจริญงอกงามในการศึกษาอบรมที่เรียกว่า ศึกษา

ในการบวชจะต้องมีกำหนดแน่นอนว่า ใครเป็นอุปัชฌาย์ มิฉะนั้นสงฆ์จะไม่ยอมรับ เพราะฉะนั้น จึงต้องจัดการเรื่องหาอุปัชฌาย์กันมาให้เรียบร้อย ให้รู้ว่าใครจะเป็นผู้ดูแล เพราะถ้าบวชเข้าไปแล้ว ไม่มีผู้ดูแล คือไม่มีอุปัชฌาย์ สงฆ์ก็จะมี ความกังวลใจว่า จะมีหลักประกันอะไร ว่าบวชแล้วจะได้รับการศึกษาอบรม

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติว่า ถ้าใครยังไม่มีอุปัชฌาย์ ก็ยังไม่ให้บวช ก็จึงต้องมาจัดการเรื่องขอนิสัยให้ได้ อุปัชฌาย์ ต่อแต่นี้ก็เกิดมีความผูกพันกันแล้ว ท่านก็เอาอุปัชฌาย์ที่ได้มาตกลงขอนิสัยแล้วนี้ไปอ้างกับสงฆ์ได้

เมื่อได้นิสัย ก็พร้อมจะก้าวไปในศึกษา

ความผูกพันด้วยนิสัยนี้สำคัญ ดังได้บอกแล้วว่าหมายถึง การมาอยู่ด้วยเพื่อได้รับการศึกษา ที่ภาษาพระเรียกว่า “ศึกษา”

ศึกษาคือการศึกษาในพระศาสนานี้ เป็นเรื่องที่จะได้รู้เรียนกันต่อไปในชีวิตของพระทั้งหมด แต่วันนี้เพียงพูดสรุปว่า ศึกษา มี ๓ อย่าง คือ

๑. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาตนในด้านพฤติกรรม คือเรื่องของ

กาย วาจา ในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์คือในทางสังคม และในการปฏิบัติต่อวัตถุทั้งหลายภายนอก ตั้งแต่ปัจจัย ๔ มีอาหารการกิน เป็นต้นไป ทั้งหมดนี้เป็นด้าน**ศีล**

คนเราที่อยู่ในโลกจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางสังคมและทางวัตถุให้ถูกต้อง การที่มีปัญหาปัจจุบันในโลกแทบทั้งหมดก็มาจากเรื่องที่มีมนุษย์ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างหนึ่ง ต่อวัตถุทั้งหลายอย่างหนึ่ง เมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้อง ปัญหา ก็เกิดตามมาสารพัด ปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน ส่วนมากก็อยู่ชั้นนี้ เพียงแต่คนฝึกพัฒนาตนเองในพฤติกรรมที่ดี เรียกว่า มีศีลเท่านั้นเอง ปัญหาทั้งหมดไปก่อนโลก แต่แค่นี้มนุษย์ก็ทำไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องศีลนี้จึงใหญ่มาก เพียงแค่พัฒนากันชั้นศีลเท่านั้น พุทธกันปฏิบัติกันตลอดชีวิตก็ไม่จบ การพัฒนาพฤติกรรม แม้แต่แค่กินอาหารอะไรก็จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ไม่เป็นโทษแก่ตนเอง และไม่เบียดเบียนสังคม และไม่เกิดโทษต่อธรรมชาติแวดล้อม เพียงแค่ปัญหาศีลที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างเดียวเท่านั้น ก็เป็นปัญหาของมนุษย์ทั่วทั้งโลก

ว่าโดยสรุปตามหลัก ศีลนั้นจัดเป็น ๔ ประเภท คือ

- ๑) การรักษากฎเกณฑ์กติกาในการเป็นอยู่ ที่เป็นแบบแผนชีวิตแห่งชุมชนของตน ซึ่งสำหรับพระภิกษุ ก็คือ ศีล ๒๒๗ เรียกว่า **ปาฏิโมกขสังวรศีล**
- ๒) การใช้อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของตน ให้รับรู้ ดูฟังอย่างมีสติ ได้ปัญญา เป็นประโยชน์ ไม่เกิดโทษ เรียกว่า **อินทรีย์สังวรศีล**

- ๓) การเลี้ยงชีพด้วยเร็วแรงความเพียรของตนโดยสุจริต ไม่ผิดวินัย เช่น ไม่หลอกลวง หรือแสวงหาลาภโดยทางมิชอบ เรียกว่า *อาชีพปาริสុทธิศีล*
- ๔) การเสพบริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ โดยใช้ปัญญาารู้เข้าใจคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริง ไม่บริโภคเพียงด้วยตัณหา เรียกว่า *ปัจจัยสันนิสิตศีล*

๒. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านจิตใจ คือจะทำอย่างไรให้มนุษย์มีคุณธรรม ไม่ตกอยู่ใต้การครอบงำของความชั่ว ไม่เอาแต่กิเลส ไม่ทำการต่างๆ ไปตามอำนาจโลก โกรธ หลง ไม่เห็นแก่ตัว แล้วกลั่นแกล้งเบียดเบียนคนอื่น หรือลุ่มหลงมัวเมา ทำอย่างไรจิตใจจะอ่อนโยน มีเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวทิตะ มีหิริโอตตปปะ และเข้มแข็ง มั่นคง มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ ไม่หดหู่ ไม่ท้อแท้ ก็แก้ไขพัฒนากันตลอดชีวิต

อีกอย่างหนึ่งคือเรื่องความสุข ความทุกข์ คนเรานั้น ปัญหาใหญ่ก็เรื่องสุขเรื่องทุกข์ ทำอย่างไรจะหายทุกข์มีสุข ทำอย่างไรจะให้จิตใจสดชื่น เิบอิม เบิกบาน ผ่องใส ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่เครียด ไม่กลุ้มกังวล ก็แก้ไขกันตลอดชีวิตเหมือนกัน มนุษย์ก็อยู่แค่นี้ เรื่องสุข เรื่องทุกข์ อย่างเดียวกันจบ

การที่มาศึกษานี้ พุดในแง่หนึ่ง ก็เพื่อแก้ไขไม่ให้มีทุกข์ มีแต่สุข ถ้าทำได้สำเร็จก็จบกัน ใครไม่มีทุกข์แล้ว มีแต่สุขอย่างเดียว ก็เป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น จึงบอกว่าแค่นี้ก็จบพระพุทธศาสนา

การฝึกศึกษาพัฒนาด้านจิตใจนี้ เรียกรวบๆ ว่า **สมาธิ**

- ๓. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านปัญญา คือความรู้ความ

เข้าใจในสิ่งต่างๆ มนุษย์ต้องอยู่ด้วยความรู้ ถ้าไม่รู้เสียอย่างเดียว ก็ทำอะไรไม่ถูก เราจะปฏิบัติอะไรถูกต้อง ก็ต้องรู้ว่าอะไรเป็นอะไร

คนเราเกิดมาแล้วอยู่ด้วยตนเองไม่ได้ ก็เพราะยังไม่รู้ เช่นไม่รู้ว่าจะทำอะไรอย่างไร ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นคุณเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์หรือว่าเป็นอันตรายแก่ชีวิต ยังไม่รู้ทั้งนั้น เราต้องเรียนรู้ทุกอย่าง แล้วจึงจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง

เมื่อเรียนรู้ก็เกิดมีปัญญา เมื่อเกิดปัญหาก็กมีปัญญาก็รู้ว่า จะแก้อย่างไร จะทำงานใหม่ๆ จะสร้างสรรค์อะไร จะทำสิ่งที่ดีอะไร ให้เกิดขึ้น ก็ต้องมีปัญญาคำความรู้ จะทำชีวิตให้ดี มีความสุขที่แท้ และเป็นอิสระได้ ก็ต้องรู้จักชีวิตของตนเอง รู้จิตใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง

เรื่องรู้ หรือเรื่องปัญญา จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด เพียงแค่ทำให้ มีปัญญารู้ความจริงของสิ่งทั้งหลายแค่นี้ ตลอดชีวิตก็ศึกษาไม่จบ แต่ก็ต้องพยายามเท่าที่จะทำได้ในเรื่องนี้ ซึ่งเรียกว่า **ปัญญา**

ตกลงว่าศีล สมภาณี ปัญญา คือเรื่องพฤติกรรม เรื่องจิตใจ และเรื่องปัญญา สามอย่างนี้มนุษย์เรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนากันไป ตลอดชีวิตก็ไม่จบ พระพุทธศาสนาสอนว่า ชีวิตที่ดีของเราอยู่ที่นี้

จบการศึกษาเมื่อเป็นพระอรหันต์

ถ้าท่านผู้ใดก้าวหน้าในสิกขา ชีวิตก็จะดีงามมีความสุขยิ่งขึ้น เมื่อก้าวหน้าไประดับหนึ่ง ท่านเรียกว่าเป็น **เสขะ** แปลว่า เป็นนักศึกษา เสขะ หรือเสกขะ ก็มาจากสิกขานี้แหละ

สิกขาเป็นการกระทำ หรือเป็นระบบข้างนอก ถ้าเป็นคนที่มี

สิกขาก็เปลี่ยน “อิ” เป็น เอ และทำ “อา” ให้สั้นเข้าเป็น อะ ก็เป็น เสกชะ เสกชะบางครั้งพูดยากขัดลิ้นก็ตัด “ก” ออก เป็น เสชะ แปลว่า ผู้ศึกษา ตั้งแต่เป็นพระโสดาบันขึ้นไปจนถึงเป็นพระอนาคามี แคะนี้ก็ก้าวหน้าไปมากแล้ว มีพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดีมาก เรียกว่าเป็นเสชะ เป็นนักศึกษาที่แท้จริง

แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องศึกษาหรือศึกษาถึงขั้นนั้น แค่ไปเรียนใน มหาวิทยาลัยก็ได้เป็นนักศึกษาแล้ว แต่ของพระท่านไม่ยอม ถ้ายังมีพฤติกรรมไม่เข้ามาตรฐาน ยังมีจิตใจไม่เข้ามาตรฐาน ปัญญายังไม่เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ก็ไม่ให้เป็นนักศึกษา เป็นได้แค่ผู้เตรียมศึกษา หรือเป็นนักเรียนเตรียมเท่านั้น คืออยู่ในขั้นปุถุชน

ปุถุชนก็คือคนทั่วไปที่ยังมีกิเลสมาก ดำเนินชีวิตไปตามความรู้สึก ไม่ดำเนินชีวิตไปด้วยความรู้และปัญญา คือเอาความรู้สึกหรืออารมณ์เข้าว่า ใช้กิเลสเข้าว่า แต่เมื่อเริ่มศึกษา มีการพัฒนาตัวเอง มีคุณธรรมเพิ่มขึ้น ท่านยกให้เป็นปุถุชนขั้นดี เรียกว่า กัลยาณปุถุชน ก็ยังเป็นชั้นเตรียมอยู่นั้นแหละ ต่อมาเมื่อได้พัฒนาดีขึ้นอีกระดับหนึ่ง เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์วัด ท่านจึงให้เป็นนักศึกษา เรียกว่าเสชะ

พอพัฒนาไปจนจบ มีพฤติกรรมดีงามพร้อม มีคุณธรรมสมบูรณ์ดี มีแต่สุข ไม่มีทุกข์ พ้นจากกิเลส มีปัญญาเข้าใจชีวิตและโลกตามเป็นจริง จิตใจเป็นอิสระ จบการศึกษาเมื่อใด ก็เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น เรียกว่า “อเสชะ” แปลว่า ผู้ไม่ต้องศึกษา(ต่อไปอีก) ถ้ายังไม่จบศึกษา แม้แต่เป็นพระอนาคามี ก็ยังเป็นนักศึกษา

แม้แต่ญาติโยมทั่วไปก็ศึกษา แต่ไม่ศึกษาแบบเข้มข้น ยังไม่

เอาจริงเอาจังนั้ก ชีวิตของคนเราต้องอยู่ด้วยการศึกษาทั้งนั้น จึงจะอยู่ดีได้

เป็นอันว่า การที่บวชเข้ามานี้ ชีวิตทั้งชีวิตต่อแต่นี้ไปคือชีวิตแห่งไตรสิกขา คือพัฒนาตนเองในเรื่องพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

เพื่อให้มีความเจริญอกงามในไตรสิกขา ก็ขอให้ทั้งสามท่านตั้งใจว่า เมื่อบวชแล้วจะฝึกหัด ฝึกฝน อบรมตน เรียนรู้ในไตรสิกขา พัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญายิ่งขึ้นไป จนกว่าจะบรรลุจุดหมายที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา

บอกฉาษา บอกบริหาร

เมื่อเข้าใจหลักการดี และพร้อมจะบวชแล้ว ก็จะต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่ขอบวช

ถึงตอนนี้ ท่านผู้หนึ่งที่มีความรู้ความสามารถพอสมควร ก็จะสมมติตนขึ้นมา คือแต่งตั้งเสนอตัวเองขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามคุณสมบัติของผู้บวช เรียกว่าคู้สวด ซึ่งเป็นพระอาจารย์ เรียกว่า กรรมวาจาจารย์ กับอนุสาวนาจารย์

ตอนที่ประชุมสงฆ์ก็เริ่มดำเนินสังฆกรรม พระอาจารย์ที่เป็นคู้สวดก็จะออกไปซักถามคุณสมบัติของท่านที่เข้ามาบวชนอกที่ประชุมสงฆ์ แล้วเอามาแจ้งแก่สงฆ์ แล้วเรียกตัวผู้ขอบวชเข้ามาซักถามคุณสมบัติในที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้พิจารณาทั่วกัน

สงฆ์พิจารณาคูณสมบัติของท่านผู้ที่มาขอบวชเสร็จแล้ว

พระอาจารย์คู่สวดก็จะตั้งข้อเสนอเรียกว่า **ญัตติ** ซึ่งเดี๋ยวนี้ทางบ้านเมืองก็เอาไปใช้ เช่นในสภาผู้แทนราษฎร เรียกว่า **ตั้งญัตติ** ว่าผู้ขอวขามีคุณสมบัติถูกต้อง ดังที่ประชุมสงฆ์ก็ได้เห็นเองแล้ว จะมีมติยอมรับให้ทั้ง ๓ ท่านนี้อุปสมบทใหม่

ถ้าไม่มีใครคัดค้าน ท่านที่ตั้งตัวทำหน้าที่นี้ก็จะประกาศมติสงฆ์เรียกว่า **อนุสาวนา** ว่าที่ประชุมสงฆ์ยอมรับ ไม่มีผู้ใดคัดค้าน มีการประกาศย้ำ ๓ ครั้ง แน่ใจแล้วก็ยืนยันว่า สำเร็จความเป็นพระภิกษุ

ต่อไปนี้จะเข้าสู่ สังฆกรรม คือการอุปสมบท ท่านผู้ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมนี้เรียกกันเป็นภาษาไทยว่า **คู่สวด** องค์หนึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่า เรียกว่า **กรรมวาจาจารย์** องค์ที่ช่วยเรียกว่า **อนุสาวนาจารย์**

ในสังฆกรรมนั้น ตัวคู่สวดหรือพระอาจารย์ที่กล่าวคำตั้งญัตติ และประกาศมตินั้น จะต้องเอาชื่อของผู้ที่ขอวขไปแจ้งแก่สงฆ์พร้อมกันนั้นก็บอกให้รู้ด้วยว่าใครเป็นอุปัชฌาย์ เพราะฉะนั้นตอนนี้จะต้องใช้ชื่อของทั้งสองฝ่ายในการประกาศแก่สงฆ์ แต่ชื่อของทั้งสองฝ่ายเป็นภาษาไทย จึงมีปัญหาอีก เวลาประกาศให้ใช้ภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่มีไวยากรณ์ จะใช้ชื่อภาษาไทยก็ไม่สะดวก เพราะเข้ากับไวยากรณ์นั้นไม่ได้ จึงได้มีประเพณีกันมาว่า ให้ตั้งชื่อเป็นภาษาบาลีเสียก่อน เพราะฉะนั้น ตอนนี้จะให้ชื่อภาษาบาลี เรียกว่า **ฉายา**

สามเณร สุรเดช ตกลงว่ารับฉายา **กนฺตวโร**

สามเณร ไอร์ส ตกลงว่ารับฉายา **ปญฺญาโสภโณ**

สามเณร จักรพันธ์ ตกลงว่ารับฉายา **กิจฺจปสุโต**

เมื่อพระอาจารย์ถามว่า *กิณฺหาโมสิ* สามเณรสุรเดชก็ตอบว่า *อหิ ภนฺเต* *กนฺตฺวโร* *นาม* สามเณรโอรส ก็ตอบว่า *อหิ ภนฺเต* *ปญฺญาโสภณ* *นาม* สามเณรจักรพันธ์ก็ตอบว่า *อหิ ภนฺเต* *กิจฺจฺยสุโต* *นาม* แต่ละท่านก็ได้ชื่อฉายาของตนแล้ว

ที่นี้ฝ่ายพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ก็ต้องถามเพื่อประกาศแก่ที่ประชุมสงฆ์ ว่าใครเป็นอุปัชฌาย์ของทั้งสามรูปนี้ ตอนแรกท่านจะซักข้อมถามผู้บวชก่อน เพื่อให้ตอบให้ถูก ว่า *โก* *นาม* *เต* *อุปฺชฺฌมาโย* แปลว่า อุปัชฌาย์ของท่านชื่ออะไร อุปัชฌาย์มีฉายาว่า *ปยุตฺโต* เพราะฉะนั้นก็ต้องตอบว่า *อุปฺชฺฌมาโย* *เม* *ภนฺเต* *อายุสฺมา* *ปยุตฺโต* *นาม* อุปัชฌาย์ของข้าพเจ้าชื่อว่า ท่านปยุตฺโต

การซักถามมี ๒ ชั้น ตอนแรกไปข้อมนอกที่ประชุมก่อน เมื่อข้อมนอกที่ประชุมมันใจดีแล้ว จึงกลับเข้ามาซักในที่ประชุม เมื่อซักในที่ประชุมต้องให้คล้อง

ผู้บวชต้องมีบริวารคือเครื่องใช้ประจำตัว บริวารนี้เรียกชื่อว่า *อะโร*บ้างก็ต้องรู้ เพราะฉะนั้นจะบอกบริวารให้ด้วย จึงเอาบาตรมาตั้งข้างหน้า

บริวารที่จำเป็นสำหรับการบวช ก็มีแค่บาตรกับจีวร บาตรนี้สำหรับเป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพ และจีวรคือเครื่องนุ่งห่ม มี ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่

๑. สังฆาฏิ เป็นผ้าทาบหรือผ้าซ้อน เดิมใช้สำหรับห่มกันหนาว
๒. ผ้าห่มทั่วไปเรียกว่า อุตฺราสงคฺ์ เดิมนั้นเราเรียกเพี้ยนเป็นจีวร ที่จริงจีวรนั้นเรียกได้ทั้ง ๓ ผืน และ

๓. ฝืนที่มุ่งเรียกว่า อันตรวาสก แต่ภาษาไทยเรียกกันง่าย ๆ ว่า สบง

ผ้า ๓ ฝืนนี้แหละเป็นของคู่ชีวิตของท่าน นอกนั้นเป็นอดีตคือเป็นส่วนเกิน หรือของเหลือเฟือ พระรักษาหลักการว่ามีของใช้ให้น้อย ทรัพย์สมบัติไม่จำเป็นต้องมี มุ่งที่จะตั้งหน้าทำกิจหน้าที่ของตน คือศึกษาบำเพ็ญไตรสิกขา พัฒนาตนเอง ด้วยการเล่าเรียนปริยัติคือคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามคำสอนนั้นเมื่อรู้เข้าใจคำสอนดีแล้ว ก็ไปบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยการเผยแพร่คำสอนต่อไป นี้เรียกว่าเป็นศาสนกิจของพระภิกษุ

เมื่อเข้าใจหลักการนี้แล้ว ก็ถือว่าพร้อมที่จะเข้าสู่สังฆกรรมแห่งการอุปสมบท จะให้ไปยื่นนอกที่ประชุมสงฆ์ ตรงที่พระอาจารย์จะไปข้อมถามก่อน เพื่อสังฆกรรมแห่งการอุปสมบทจะได้เริ่มต้น

ทั้งนี้มีพระบาลีแห่งวินัยกำหนดไว้ว่า “*ปจฺมํ อุปฺชฺฌํ คาคหา-
เปตพุโฬ อุปฺชฺฌํ คาคหาเปตฺวา ปตฺตจิวโร อาจิกฺขิตพุฬํ*” แปลว่า ฟังให้ถืออุปัชฌาย์ก่อน ครั้นให้ถืออุปัชฌาย์แล้ว ฟังบอกบาตรและจิวร

อายนฺเต ปตฺโต — นี่บาตรของเธอ (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)

อโย สงฺฆาภู — นี่สังฆาภู (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)

อโย อุตฺตราสฺงโค — นี่อุตราสงค์ (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)

อโย อนฺตรวาสโก — นี่อันตรวาสก (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)

คจฺจ อมฺมุหิ โอกาเส ติญฺจาหิ — จงไปยื่น ณ โอกาสที่โน้น

บอกอนุศาสน์

บัดนี้ทั้ง ๓ รูปได้รับการอุปสมบท สำเร็จเรียบร้อยแล้วโดยมติของที่ประชุมสงฆ์แล้ว มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ดังที่ทำความเข้าใจกันไว้แล้ว

แต่ก่อนจะได้ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขานั้น ตอนแรกนี้บวชใหม่ๆ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติไว้ว่า เมื่ออุปสมบทเสร็จทันทีนั้น ให้อุปัชฌาย์บอกสิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเสียก่อน

หนึ่ง ให้รู้สิ่งที่สำคัญแก่ชีวิตความเป็นพระว่า ชีวิตของพระภิกษุจะอยู่ได้ด้วยเครื่องอาศัยเลี้ยงชีพอย่างไร

สอง บอกให้รู้ว่าอะไรทำไม่ได้ ถ้าทำแล้วขาดจากความเป็นพระภิกษุ เรื่องนี้ต้องบอกไว้ก่อน เพราะถ้าเผลอเผลอไปทำ ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุโดยไม่รู้ตัว

สาม บอกหน้าที่ของพระภิกษุคือการเจริญไตรสิกขา ซึ่งได้ทำความเข้าใจไปแล้ว

หมวดที่ ๑ เรียกว่า นิสัย ๔ พบคำวานิสัยอีกแล้ว แต่นิสัยในที่นี้เป็นวัตถุ เมื่อครุ่นนี้ก็มาขอนิสัย นิสัยอันนั้นเป็นบุคคล คือบุคคลที่เราอาศัย แต่นิสัยคราวนี้เป็นวัตถุสิ่งของ คือปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชีวิตอาศัย

เมื่อครุ่นนี้อาศัยอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ในการศึกษาอบรม แต่นอกจากอุปัชฌาย์อาจารย์แล้ว ก็ยังต้องอาศัยวัตถุปัจจัย ๔ เพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต มิฉะนั้นก็จะไม่มีกำลังเล่าเรียนศึกษา

วัตถุคือปัจจัย ๔ ที่อาศัยนี้ ท่านเรียกว่านิสสัย ๔ ก็คือปัจจัย ๔ สำหรับชีวิตของพระภิกษุ คือ

๑. อาหาร อาหารสำหรับพระภิกษุ เป็นอาหารที่ต้องอาศัยผู้อื่นเขามีศรัทธาแล้วถวายจึงจะฉันได้ จะไปหา หรือจะทำเอง โดยเที่ยวประกอบอาชีพ หรือแม้แต่ไปเก็บผลไม้ตกหล่นกินเอง ก็ไม่ได้ ต้องให้ปากท้องขึ้นกับประชาชน และต้องประพฤติดัวให้หน้าศรัทธาด้วย

อาหารที่ชาวบ้านถวายนี้เรียกว่า **บิณฑบาต** จึงต้องใช้ลำแข้งของตัวเองเดินไป เขาศรัทธาก็ใส่บาตรให้ ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธานำมาถวายถึงวัด พระพุทธเจ้าก็อนุญาติเพราะเขาถวายด้วยศรัทธา เรียกว่าเป็น **อดิเรกลาภ**

๒. เครื่องนุ่งห่ม แต่เดิมนั้นไปขอใครไม่ได้ ไม่มีสิทธิ อาหารก็ขอไม่ได้ ต้องเดินไปโดยสงบ พูดบอกเขาไม่ได้ เขาศรัทธาก็ให้เอง ท่านบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไปขออาหารกับชาวบ้านที่เขาไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้บวรณา คือไม่ได้บอกแจ้งไว้ว่าให้ขอได้ ถ้าขอมาเพื่อตนเป็นความผิด

เครื่องนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน ไปขอเขาไม่ได้ ถ้าเขาไม่มีศรัทธาถวาย จะทำอย่างไร ก็ต้องไปเก็บหาผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะ สมัยก่อนมักไปหาตามป่าช้าที่เขาห่อศพมาทิ้ง แล้วก็เอามาต้ม เอามาตัดเย็บ เอามาย้อมทำจีวรเอง ท่านเรียกว่าผ้าบังสุกุล เป็น ข้อ ๒ ที่พระอาศัย เรียกว่า **บังสุกุลจีวร** แต่เมื่อมีญาติโยมเอาผ้าดีๆ มาถวายด้วยใจศรัทธาเอง ถ้าไม่เป็นผ้าชนิดต้องห้าม พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาติ เรียกว่าเป็น**อดิเรกลาภ**

๓. ที่อยู่อาศัย คือที่นั้งที่นอน เรียกว่า เสนาสนะ พระไม่มีที่อยู่ของตนเองจะทำอย่างไร สมัยแรกนั้นพระเดินทางเรียกว่าจาริกอยู่เรื่อย ก็ต้องไปนั้งนอนตามโคนไม้ เพราะฉะนั้นที่อยู่พื้นฐานของพระคือโคนไม้ เรียกว่ารุกขมูล

ต่อมาชาวบ้านเขาศรัทธาสร้างที่อยู่ถวาย โดยเลื่อมใสว่าพระทำดี ประพฤติดี สอนธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน จึงมีวัดอย่างที่เป็นปัจจุบัน คือ มีกุฏิ

เวลานี้พระองค์ไหนต้องการจะประพฤติเคร่งครัด จะไปอยู่ตามโคนไม้ก็ได้ นี่เป็นที่อยู่พื้นฐานของพระ คือ รุกขมูลเสนาสนะ ส่วนที่อยู่ที่เขาสร้างถวายก็เป็น อติเรกลาภ

๔. ยารักษาโรค ยาพื้นฐานคือยาดองด้วยน้ำมูตรเนา เรียกว่า **ปุติมุตตเภสัช** ปกติพระโบราณจะใช้สมอเอามาดองน้ำมูตรยาอื่นสำหรับใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บก็เป็น อติเรกลาภ

นี้เรียกว่า นิสสัย ๔ ที่พระใช้เลี้ยงชีวิตกันมา

หมวดที่ ๒ สิ่งที่ทำไม่ได้ เรียกว่า **อภรณียกิจ** มี ๔ ข้อ คือ

๑. เสพเมถุน รวมประเวณีไม่ได้
๒. ถือเอาทรัพย์สินเงินทองของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้แม้แต่บาทเดียว ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ
๓. ทำลายชีวิตมนุษย์ คือ ฆ่ามนุษย์ แม้แต่ยังอยู่ในครรภ์ มารดา ทำให้เขาแท้ง ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ
๔. อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน เช่น ไม่ได้สมาธิ ไปอวดว่าได้สมาธิ ไม่ได้ฌาน ไม่ได้มีฤทธิ์ ไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ไม่ได้เป็นโสดาบัน แล้วไปอวดว่า

ตัวเองเป็น ว่าตนเองได้ ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ
๔ ข้อนี้สำคัญมาก ต้องรู้ไว้ก่อนเพื่อกันพลาด

หมวดสุดท้าย ก็คือ **ไตรสิกขา** ที่อธิบายไปแล้วว่า ต่อไปนี้
ชีวิตของท่านที่มาถือนิสัยอยู่กับอุปัชฌาย์ และอาศัยปัจจัย ๔ เป็น
นิสัยเลี้ยงชีพ ก็เพื่อจะได้ดำเนินไปในไตรสิกขา โดยพัฒนาตน
ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา จึงบอกศีล สมาธิ ปัญญา
ให้ตั้งใจศึกษาต่อไปตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะสำเร็จผลสูงสุดเป็น
พระอรหันต์

อนุศาสน์ ๘ และไตรสิกขานี้ เป็นธรรมเนียมให้บอกเป็น
ภาษาบาลี เมื่อได้ทำความเข้าใจกันแล้ว ต่อไปนี้จะได้บอกเป็น
ภาษาบาลี

อนุโมทนาท้ายพิธี

บัดนี้ พิธีอุปสมบทได้จบสิ้นสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อไปนี้ พระสงฆ์จะได้กล่าวคำอนุโมทนา อวยชัยให้พร เป็นการให้กำลังใจแก่พระภิกษุบวชใหม่

วันนี้ ไม่เฉพาะสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์เท่านั้น โยมญาติมิตร มิโยมพ่อ โยมแม่ เป็นต้น ก็ได้มาด้วยเมตตาธรรม โดยมีน้ำใจ รักใคร่ จึงมาสนับสนุน และมาอนุโมทนาบุญด้วย นับว่าทุกท่านมีน้ำใจประกอบด้วยธรรม เป็นบุญเป็นกุศล จึงขอให้ทุกคนมีปิติ มีความอิมใจ มีความยินดี

โดยเฉพาะพระภิกษุใหม่ ขอให้มีความตั้งใจและตั้งใจทำกิจในการบวชเรียน ให้เจริญในไตรสิกขา เพื่อให้มีชีวิตที่เจริญองกงาม ทั้งด้วยตนเอง และจะได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ทำให้โยมญาติมิตร มิโยมพ่อ โยมแม่ เป็นต้น มีความสุข พลอยได้รับผลจากการอุปสมบทครั้งนี้ด้วย

โยมญาติมิตรทุกท่านมาวันนี้ ถือว่าได้มาส่งเสริมกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่จะปฏิบัติตามธรรม ขอให้ท่านดีใจว่า ได้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญบุญกุศลคือการอุปสมบทนี้ โดยได้ร่วมอนุโมทนา ขอให้ทุกท่านได้รับบุญกุศลจากการอุปสมบทของพระใหม่ทั้งสามรูป และขอให้ทุกท่านได้รับพร มีความสุขความเจริญพร้อมด้วย จตุรพิธพรชัยยิ่งขึ้นไป และจงมีความก้าวหน้า องกงาม มีความสำเร็จ ร่วมเย็นเป็นสุข ในร่มพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยทั่วกันทุกท่าน ตลอดกาลนาน เทอญ

สอนทิต: ชีวิตชาวพุทธ

(คำสอนและคำอวยพรในพิธีลาสิกขา)

สอนতিত: ชีวิตชาวพุทธ*

(คำสอนและคำอวยพรในพิธีลาสิกขา)

วันนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของคุณผู้ลาสิกขา เพราะเป็นวันที่มีความเปลี่ยนแปลงในชีวิต การอุปสมบทถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่ง ตอนนี้จะลาสิกขากลับไปเป็นคฤหัสถ์ ก็เป็นเหตุการณ์สำคัญอีกเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งนี่ถือว่าเป็นการเริ่มต้น และการเริ่มต้นนั้นก็ควรให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี เพื่อจะได้เป็นมงคล ทำให้เกิดความสุขความเจริญ

เตรียมใจให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี

การเริ่มต้นที่ดีก็คือเริ่มต้นด้วยการทำบุญกุศล ทำสิ่งที่ดีงาม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ฤกษ์งามยามดีอยู่ที่กายกรรม วาจิกกรรม มโนกรรม ที่ดีงามเป็นกุศล และส่วนตั้งต้นที่สุดก็คือมโนกรรม เพราะเริ่มขึ้นในใจแล้วจึงจะออกมาเป็นกายกรรม และวจีกรรม เพราะฉะนั้นจุดเริ่มในใจนี่จึงสำคัญที่สุด ที่จะทำให้เกิดความเป็นมงคล

* พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (ขณะยังเป็นพระเทพเวที) กล่าวในพิธีลาสิกขา ของ ร.ต.วิทยา บุญมาก (ปัจจุบันเป็น ร.อ.วิทยา บุญมาก) วันพุธที่ ๓ พ.ย. ๒๕๓๖ ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม จ.ฉะเชิงเทรา ต่อมา คุณบุบผา คุณธวัช คณิตกุล พร้อมทั้งคุณละเอียด และ ร.ต.วิทยา บุญมาก ได้พิมพ์เป็นธรรมทานในโอกาสขึ้นปีใหม่ ม.ค. ๒๕๓๗ ในชื่อว่า มาตราฐานชีวิตของชาวพุทธ

ในการพิมพ์ครั้งใหม่ ๒๕๕๒ นี้ ซึ่งนำมาเข้าชุดกับ “สอนนาค: ชีวิตพระ” ได้ปรับปรุงถ้อยคำสำนวนตลอดทั้งเล่ม และเปลี่ยนชื่อเป็น “สอนতিต: ชีวิตชาวพุทธ”

จุดเริ่มต้นในใจที่จะทำให้เกิดมงคล ก็คือต้องทำจิตใจให้เป็นบุญเป็นกุศล จิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลก็คือ จิตใจที่ผ่องใส เบิกบาน บริสุทธิ์ สงบ เพราะฉะนั้นตอนนี้ก็ทำจิตใจให้สบาย แล้วก็นึกถึงบุญกุศลว่า ที่บวชมานี้ได้ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา ได้ประพฤติปฏิบัติดีงามตลอดมาเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น โยมพ่อ โยมแม่ และญาติมิตร ก็เดินทางมากัน ที่นี้ด้วยความรักความหวังดี ประกอบด้วยเมตตา และไม่ตีบรรยากาศแวดล้อมก็ดี ธรรมชาติก็งดงาม อากาศก็สบาย ต้นไม้ทั่วไปก็สดชื่น ล้วนแต่เป็นเครื่องนำจิตใจให้มีความสุข เพราะฉะนั้น ก็ทำตัวให้สบาย ทำจิตใจให้สงบผ่องใส ไม่ต้องรีบเร่ง กระวนกระวาย เป็นเวลาของเรา เมื่อทำใจสบาย พร้อมแล้ว ก็ตั้งนโม โดยน้อมใจระลึกถึงพระรัตนตรัย จะได้เป็นเครื่องประสิทธิประสาทพรให้แก่ตนเอง แล้วกล่าวคำลาสิกขาตามที่ตั้งเจตนาไว้

การลาสิกขาคืนสู่เพศคฤหัสถ์สำเร็จเมื่อพร้อมด้วยองค์ ๓

คือ

๑. มีเจตนาที่จะสละเพศพระภิกษุ กลับไปเป็นคฤหัสถ์
 ๒. เปล่งวาจาแสดงเจตนาที่ออกมา
 ๓. มีบุคคลอื่นที่รู้ความ ได้ยินเป็นพยาน
- เมื่อครบองค์ ๓ นี้แล้ว การลาสิกขาก็เป็นอันสำเร็จ

เป็นอุบาสกที่ดี

ช่วยกันทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

บัดนี้ คุณผู้ลาสิกขา ได้ประกาศเจตนาสละเพศบรรพชิต

กลับคืนสู่เพศคฤหัสถ์ โดยมีพระสงฆ์เป็นพยานรับทราบแล้ว

การลาสิกขาละละความเป็นพระภิกษุออกไปนี้ ไม่ใช่หมายความว่า จะออกจากพระพุทธศาสนา เป็นแต่เพียงเปลี่ยนเพศจากพระภิกษุมาเป็นคฤหัสถ์ ถึงจะเป็นคฤหัสถ์ก็ยังนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ ยังคงอยู่ในวงแห่งพุทธบริษัทนั่นเอง คือเปลี่ยนไปเป็นอุบาสก

เมื่อเป็นคฤหัสถ์ที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระรัตนตรัย มีพระรัตนตรัยเป็นหลักประจำใจ ก็เรียกว่าเป็นอุบาสก รวมอยู่ในพุทธบริษัท ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นหลักไว้ว่า ได้แก่

๑. ภิกษุ
๒. ภิกษุณี
๓. อุบาสก
๔. อุบาสิกา

เรียกกันสั้นๆ สรุปว่า เป็นบรรพชิต กับคฤหัสถ์

เมื่อลาสิกขาแล้ว เวลานี้ก็เป็นอุบาสก จึงได้มาอาราธนาและสมათานศีล การสมათานศีลนั้นเป็นการประกาศอีกครั้งหนึ่งว่า ที่กระผมเป็นคฤหัสถ์นี้ก็ยังมีนับถือพระพุทธศาสนา และขอตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยตั้งอยู่ในหลักความประพฤติของคฤหัสถ์ที่มีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน แสดงตนว่าเป็นอุบาสก

เมื่อเป็นอุบาสกแล้วก็มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าต่อไป พร้อมทั้งช่วยกันเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็น

ประโยชน์นี้ให้กว้างขวางออกไป

โดยเฉพาะในโอกาสที่ได้เข้ามาบวชนี้ ก็เป็นการอุปสมบทด้วยความตั้งใจที่จะบวชเรียนอย่างจริงจัง จนกระทั่งบวชได้เต็ม ๓ เดือน ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้น้อย หมายถึง คนที่จะมีโอกาสอุปสมบทได้เต็ม ๓ เดือนนี้ มีจำนวนลดน้อยลงไปๆ มีการบวชเพียงเดือนหนึ่งบ้าง ครึ่งเดือนบ้าง แม้กระทั่ง ๗ วันก็มี เมื่อบวชได้ ๓ เดือน ก็ต้องถือว่าเป็นบุญเป็นกุศลมาก เป็นการบวชที่นับว่าเต็มตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

เมื่อบวชแล้วก็ไม่ได้บวชอยู่เฉยๆ แต่ได้เล่าเรียนศึกษา ได้ปฏิบัติ และการที่ได้ตั้งใจเรียนนั้นก็ปรากฏผลออกมา สอบได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งแสดงว่าเป็นผู้รู้หลักธรรมวินัย คือรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว อันเป็นทุนที่ดี ที่จะนำไปใช้ดำเนินชีวิตของตนเอง ให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จต่อไป

นอกจากนำความรู้หลักธรรมวินัยไปดำเนินชีวิตของตนเองแล้ว ความรู้นี้ก็เป็นประโยชน์ในการแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ชี้แจงอธิบายให้เข้าใจ ตั้งแต่ในครอบครัว และคนใกล้ชิดเป็นต้นไป เป็นการทำประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

นอกจากทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ก็ถือว่าทำประโยชน์ให้แก่พระศาสนาด้วย คือเท่ากับช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา แล้วก็เผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป นี่ก็คือการรักษาธรรมและเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน เพราะการที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมานั้น ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนนั่นเอง

ขออ้าว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่มีอยู่เพื่อตัวพระพุทธศาสนาเอง แต่มีอยู่ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หรือแก่สังคมมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงนำเอาธรรมคือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดาในธรรมชาติมาประกาศ ก็เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมของมนุษย์ อันนี้เป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเมื่อประกาศพระพุทธศาสนา ก็ได้ตรัสย้ำไว้ว่าให้พระศาสนานี้ดำรงอยู่ยืนนาน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนหรือคนจำนวนมาก ตามคำบาลีที่ว่า *พหูชนहितาย พหูชน-สุขาย* เพราะฉะนั้น เราก็ชวนกันทำหน้าที่สืบต่อไป ให้สมกับที่ได้บวชได้เรียนมาอย่างจริงจัง

ในการที่ได้ลาสิกขาเปลี่ยนจากเพศภิกษุไปเป็นคฤหัสถ์นั้น ถึงแม้จะเป็นอุบาสก หลักธรรมโดยทั่วไปก็อันเดียวกันกับเมื่อเป็นพระภิกษุ ต่างแต่ข้อปฏิบัติสำหรับชีวิตคฤหัสถ์กับพระภิกษุ ซึ่งมีรายละเอียดไม่เหมือนกัน

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ

คฤหัสถ์นั้น อยู่ในสภาพแวดล้อมอีกแบบหนึ่ง และมีวิถีทางดำเนินชีวิตต่างออกไปแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงมีหลักความประพฤติบางอย่าง โดยเฉพาะในส่วนเบื้องต้นและที่เป็นด้านภายนอก เช่นในระดับศีล ซึ่งเป็นเรื่องของคฤหัสถ์ที่จะประพฤติต่างจากพระภิกษุ เพราะฉะนั้นเมื่อลาสิกขาแล้วจึงเริ่มด้วยการมาขอสมาทานศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักความประพฤติเบื้องต้นของคฤหัสถ์อย่างที่ได้เล่าเรียนไปแล้วว่า ศีล ๕ นี้เป็นหลักประกันให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสงบสุขพอสมควร ให้แต่ละคนพอเป็นอยู่ได้โดยไม่เบียดเบียนกันมากนัก สังคมจะได้ไม่เดือดร้อนเกินไป เมื่อมีศีล ๕ เป็นหลักประกันแล้ว เราก็มีโอกาสที่จะทำความดีขยายกว้างและสูงขึ้นไป

วางฐานชีวิตให้มั่นคงแน่นอน

คำสอนสำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานนี้ ยังมีอีกมาก ไม่ใช่มีแค่ศีล ๕ เท่านั้น พระพุทธเจ้าเคยแสดงคำสอนหรือเทศน์ไว้ก็ถึงท่อนหนึ่ง คำเทศน์ของพระพุทธเจ้าเรื่องหนึ่งๆ เรียกว่าสูตรหนึ่งๆ

พระสูตรหนึ่งที่แสดงหลักความประพฤติของคฤหัสถ์ ซึ่งประมวลข้อปฏิบัติไว้มาก พระอาจารย์สมัยต่อมาให้ถือเป็น **วินัยของคฤหัสถ์** ก็คือพระสูตรที่เรียกว่า **สังคาลกสูตร** พระพุทธเจ้าทรง

แสดงพระสูตรนี้แก่มาณพ คือชายหนุ่มลูกผู้ดี ที่มีชื่อว่า สิงคาลกะ บางทีเรียกว่า สีคาโลวาทสูตร

คำสอนของพระพุทธเจ้าในสิงคาลกสูตรนี้ ชาวพุทธทุกคน ควรให้ความสำคัญ และนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ให้สมกับที่ท่านเรียกว่าเป็นวินัยของคฤหัสถ์ เท่ากับเป็น มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ หรือเป็น เกณฑ์วัดความเป็นชาวพุทธ

คนที่มีความประพฤติทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานนี้ จึงจะเรียกได้ว่าเป็น "ชาวพุทธ"

เมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักนี้ดีแล้ว ก็ชื่อว่าวางฐานของชีวิตได้มั่นคง พร้อมที่จะก้าวหน้าต่อไปในวิถีชีวิตที่ดีงาม และมีความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่สังคม

สิงคาลกสูตรนั้นมีเรื่องราวอย่างไร จะเล่าไว้สักหน่อย เรื่องมีว่า

วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จจากวัดเวฬุวัน จะเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ เมื่อผ่านไปใกล้ๆ เมือง ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นมาณพคนหนึ่งชื่อว่าสิงคาลกะ ซึ่งตื่นแต่เช้า ออกมานอกเมืองราชคฤห์ แล้วก็ลงอาบน้ำ ร่างกายผ้าผ่อนเปียก ผมเปียก ขึ้นมายืนกลางแจ้ง แล้วก็หันไปทางทิศต่างๆ ไหว้ทิศโน้นทิศนี้ รวมทั้ง ๖ ทิศครบหมด ทิศตะวันออกเป็นทิศเริ่มต้น แล้วก็ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน

พระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าไปทักทาย แล้วก็ทรงสนทนาด้วย โดยไต่ถามว่าท่านทำอะไร ชายหนุ่มนั้นทูลตอบว่าข้าพระองค์ไหว้ทิศ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่าทำไมจึงไหว้อย่างนั้น เขาก็เล่าว่า

พ่อของกรรมม เมื่อท่านนอนอยู่บนเตียง ตอนที่ถึงแก่กรรม ท่านสั่งไว้ว่า เมื่อพ่อสิ้นไปแล้ว ขอให้ลูกปฏิบัติตามคำสั่งพ่อ ขอให้ลูกไหว้ทิศเป็นประจำ จะได้เกิดสิริมงคล เจริญอกงาม กรรมก็เลยปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อ เพื่อจะได้เป็นลูกที่ดี

พระพุทธเจ้าตรัสว่า การปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ที่ดี เพราะท่านมีความหวังดี แต่การไหว้ทิศของเธอ ยังไม่ถูกต้อง ไม่ใช่การไหว้ทิศในอริยวินัย คือในระบบแบบแผนของอารยชน มาณพก็สงสัยว่า ทิศในอริยวินัยเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าก็จึงทรงแสดงหลักคำสอนที่เรียกว่า *สิ่งศาลกสูตร*

ก่อนที่มาณพจะไหว้ทิศ เขาจะไปอาบน้ำชำระล้างร่างกาย เป็นการเตรียมตัวก่อน แล้วก็มายืนไหว้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนการไหว้ทิศในอริยวินัย ในทำนองอย่างนั้น

ขั้นที่ ๑ รักษาชีวิตให้สะอาด

ขั้นแรก ละเว้นความชั่วต่างๆ เหมือนทำความสะอาดชำระล้างร่างกายให้หมดจด เสร็จแล้วจึงมาไหว้ทิศ

สิ่งชั่วร้ายที่ต้องชำระล้างมี ๑๔ ประการ คือ

๑. กรรมกิลเลส ๔ คือการกระทำที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง เป็นการกระทำที่เสียหาย คือการดำเนินชีวิต หรือความประพฤติที่เบียดเบียนกัน ๔ ประการ ได้แก่

๑. ปาณาติบาต การทำร้าย เบียดเบียนชีวิตร่างกายผู้อื่น
๒. อทินนาทาน การลักทรัพย์ ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น
๓. กาเมสุมิจฉาจาร การประพฤตินอกใจในกาม ล่วงละเมิดคู่

ครองของคนอื่น

๔. มุสาวาท การพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ทำร้ายเขาด้วยวาจา

สี่อย่างนี้เป็นกรรมกิเลส คือความประพฤติดีเสียหาย ท่านให้ละเว้นเสีย ดุ๊กคัลลายๆ กับ ๔ ข้อแรกในหลักศีล ๕ แต่อาจจะสงสัยว่าข้อสุดท้าย คือ สุราฯ ไปไหน เดี่ยวจะมีเอง

สี่ข้อนี้เป็นตัวกรรม แต่ข้อสุราฯ นั้น ไม่ใช่กรรม เวลาเราพูดถึงหลักศีล ๕ เราเรียกว่า สิกขาบท สี่ข้อต้นนั้นเป็นกรรมบถด้วยและเป็นสิกขาบทด้วย แต่ข้อสุราฯ ไม่เป็นกรรมบถ เป็นเพียงสิกขาบท

กรรมบถเป็นตัวกรรม การไปทำร้ายชีวิตร่างกายเขา ไปลักทรัพย์เขานี้เป็นกรรมชั่ว แต่การดื่มสุรา ยังไม่ใช่เป็นกรรมในตัวเอง เพราะมันเป็นเรื่องของการดื่มเข้าไปแล้วทำให้ขาดสติ แล้วจะไปทำร้าย ไปทำอะไรไม่ดี จึงเป็นกรรมอีกทีหนึ่ง แต่เป็นสิกขาบท คือเป็นข้อฝึกหัดว่าจะเว้นจากสิ่งที่ไม่ดี ที่จะก่อให้เกิดโทษอย่างอื่น จึงมาเป็นสิกขาบทด้วย เพราะว่าเอามาใช้ในการฝึก เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดดำเนินชีวิตที่ดี

ในที่นี้ พูดถึงเฉพาะกรรมกิเลสมีแค่ ๔ ข้อ เรียกว่ากรรมกิเลส เพราะเป็นกรรมที่เศร้าหมอง คือเป็นความประพฤติดีเสียหาย กรรมนี้คลุมไปถึงอาชีพการงานด้วย อาชีพการงานเป็นหลักสำคัญของชีวิตของเรา ก็ไม่ให้มีเจ้าสี่ตัวนี้ คือให้ละเว้น ไม่ให้เป็นอาชีพการงานประเภทที่มีการทำร้ายเบียดเบียนชีวิตเขา ไม่เป็นอาชีพที่ล่วงล้ำละเมิดทรัพย์สินของคนอื่น ไม่ใช่อาชีพลักขโมย ไม่ใช่อาชีพ

ที่จะทำความประพฤตินิดทางกาม และไม่ใช่อำชีพที่หลอกลวง ใช้งานจากโกหกผู้อื่น

กรรมกิเลส คือความประพฤติมัวหมองเสื่อมเสียแก่ชีวิตนี้ ทำให้เกิดเวรภัยในสังขม เป็นการสร้างเครื่องกีดกันขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและก่อกวนความสงบสุขในชีวิตของตนเอง

ผู้ที่ไม่ก่อกรรมกิเลสทั้ง ๔ นี้ จะมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง เหมือนคนที่ร่างกายสะอาด รู้สึกโปร่งโล่งเบาและมั่นใจที่จะก้าวไปทำอะไรๆ ด้วยความสบายใจ

๒. อคติ ๔ ได้แก่ความลำเอียง หรือความประพฤติออกนอกทางของธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทษาคติ ความลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ความลำเอียงเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ความลำเอียงเพราะกลัว

คุณหัสถ์ เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จะต้องรับผิดชอบกลุ่มคนหรือหมู่ชน เช่นเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นหัวหน้าหน่วยงาน เป็นหัวหน้าชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะต้องรักษาความเป็นธรรม ให้ความเป็นธรรม แก่คนในความดูแลของตน เพื่อให้กลุ่มคนหรือหมู่ชนนั้นอยู่กันโดยสามัคคี มีความสงบสุข พระพุทธเจ้าจึงทรงให้เว้นความลำเอียง คือความประพฤตินิดธรรม หรือคลาดจากธรรม เพราะชอบ ชัง เขลา กลัว แต่ให้ดำรงอยู่ในธรรม คือความถูกต้อง ดีงาม และความเที่ยงธรรม

๓. อบายมุข ๖ ได้แก่ ทางแห่งความเสื่อม โดยเฉพาะช่อง

ทางสิ้นเปลืองหมดไปของทรัพย์สินเงินทอง

ในการทำมาหาเลี้ยงชีพของคฤหัสถ์นั้น เรื่องสำคัญก็คือ ต้องสามารถเก็บเงินเก็บทองได้ แต่ถ้ามือบายมุขแล้วเงินก็หมดเก็บไม่ได้ เงินไม่อยู่ พุดตามสำนวนของท่านว่า เงินทองที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น เงินทองที่เกิดขึ้นแล้ว ก็หมดสิ้นไป

นอกจากเสื่อมทรัพย์สินเงินทองแล้ว ก็เสื่อมอย่างอื่นด้วยจิตใจก็ไม่อยู่กับหน้าที่การงาน ถ้าอยู่ในวัยเรียน ก็เสียการศึกษา ข้ำร้ายสุขภาพก็เสื่อมโทรมด้วย เพราะฉะนั้น ท่านจึงให้เว้นอบายมุขที่เป็นทางแห่งความเสื่อมทั้ง ๖ อย่าง คือ

๑. ความเป็นนักเลงสุรา เป็นนักดื่ม หมกมุ่นกับสุรายาเมา และสิ่งเสพติดต่างๆ

๒. ความเป็นนักเที่ยว เที่ยวไม่เป็นเวลา เที่ยวเสเพลเรื่อยเปื่อย สมัยก่อนเรียกว่า นักเที่ยวกลางคืน

๓. ความเป็นนักหมกมุ่นการบันเทิง สมัยก่อนเรียกว่าดูการละเล่น หมายความว่า หมกมุ่นเอาแต่เรื่องสนุกสนานบันเทิงวนเวียนอยู่กับสถานและรายการบันเทิง จะหาแต่ความสนุกอย่างเดียว มัวเมา กับการเรียน ไม่เอาการเอางาน ไม่มีเวลาหาเงินหาทอง และผลาญเงินทองที่มีอยู่

๔. ความเป็นนักเลงการพนัน ซึ่งผลาญทรัพย์อย่างยิ่งอย่างที่ว่าไฟไหม้ยังดีกว่าเล่นการพนัน เพราะไฟไหม้ นั้น ถึงบ้านจะหมด ที่ดินก็ยังอยู่ แต่ถ้าเล่นการพนัน แม้แต่ที่ดินก็หมดด้วย ไม่มีอะไรเหลือ

๕. การคบคนชั่วเป็นมิตร เช่น คบนักเลงสุรา นักดื่ม นัก

การพนัน นักเที่ยวเสเพล คบคนอย่างไร ก็พาไปเป็นอย่างนั้น ทำให้เราพลอยเสียไปด้วย

๖. ความเกียจคร้านการงาน คือไม่เอาใจใส่การงาน เอาแต่จะนอนสบาย พอมีงานหรือเรื่องที่จะต้องทำยากหน่อย ก็อ้างโน่นอ้างนี่หลบหลีกไปเรื่อย

นี่คืออบายมุข ๖ นับต่อจากกรรมกิเลส ๔ และอคติ ๔ รวมแล้วเป็น ๑๔ ข้อ เป็นสิ่งสกปรกเสียหายหรือเปรอะเปื้อนที่ควรละเลิกหลีกเลี่ยง เพื่อชำระล้างชีวิตให้บริสุทธิ์ สะอาด โปร่งโล่ง เบาสบาย

การที่มาณพไปอาบน้ำชำระร่างกาย เขาก็ได้ความสะอาดแค่ข้างนอก แต่ถ้าเราชำระความชั่ว ๑๔ อย่างนี้แล้ว ก็จะทำให้ชีวิตให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อชีวิตสะอาดดี ก็พร้อมที่จะอยู่ร่วมสังคมและดำเนินชีวิตอยู่ในโลกโดยสวัสดิ์

ขั้นที่ ๒ เตรียมตัวไหว้ทิศ

การจะไหว้ทิศนั้น แม้จะขึ้นจากน้ำชำระล้างร่างกายเสร็จมาแล้ว ก็ยังมีขั้นเตรียมอีก เช่นมาจัดแจงบริเวณและที่ยืนเป็นต้น ซึ่งรวมแล้วยังมีอีกสองขั้น

๑. เลือกคบคน ในตอนเว้นอบายมุข ได้บอกแล้วว่า ไม่ให้คบคนชั่วเป็นมิตร ทีนี้ก็มาเตรียมตัวเลือกคนที่จะคบ โดยรู้จักแยกแยะว่ามิตรดี และมิตรชั่ว เป็นอย่างไร มิตรมีกี่ประเภท ดูลักษณะคนที่ควรคบ

การคบคนนี้ท่านถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ หลักกัลยาณมิตร

สอนว่า ในการอยู่ร่วมสังคมนี้ การรู้จักเลือกคนที่เกี่ยวข้องคบหา เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะฉะนั้นจึงต้องรู้จักแยกว่า ใครเป็นมิตรแท้ ใครเป็นมิตรเทียม

เรื่องมิตรแท้ ๔ ประเภท มิตรเทียม ๔ ประเภทนี้เรียนกันยาว เมื่อพูดเอาแค่หลักการก็คือ ให้รู้จักแยกได้ว่า คนอย่างไรเป็นมิตรแท้ คนอย่างไรเป็นมิตรเทียม แล้วก็คบแต่มิตรแท้^๑

ท่านไม่ได้บอกว่าไม่ให้เกี่ยวข้องกับคนชั่วเลยนะ เดียวจะพูดว่า ถ้าอย่างนั้นคนไม่ดีเราก็ตึงเลยสิ พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า *ไม่ให้คบคนชั่ว เว้นแต่จะช่วยเหลือเขา*

แต่ถ้าเราจะช่วยเขา เราต้องพร้อมก่อน ต้องเห็นชัดว่าเราอยู่ในภาวะที่เข้มแข็งพอ และมีปัญญา ต้องเข้าใจว่าสิ่งที่เขาทำเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะทำให้เกิดความเสื่อมหรือเสียหายอย่างไร และอยู่ในวิสัยที่จะช่วยได้ หรือมีทางเข้าไปแก้กมลชักนำดึงเขาขึ้นมา แต่ถ้าเราเป็นฝ่ายอ่อนแอกว่า เราเองอาจจะแย่ อาจจะกลายเป็นฝ่ายที่ถูกเขาชักจูงหรือดึงลงไป เพราะฉะนั้นจึงต้องประมาณกำลังของตน

เป็นอันว่า ไม่คบคนชั่ว เว้นแต่จะช่วยเหลือ แต่ตามปกติ ว่าโดยหลักการทั่วไปก็คือ คนชั่วคนไม่ดีเป็นพาล เราไม่เอา เราคบหาบัณฑิต ที่จะชักพาชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ ตามหลักที่ท่านว่า *ยัม เว เสวติ ตาทิโส - คบคนใด ก็เป็นเช่นคนนั้น*

นอกจากคบกันธรรมดาแล้ว ก็รู้จักคบคนในวงการหรือกิจการงาน ในการงานนั้น ถ้าเรารู้จักเลือกคบหาคน ก็จะเป็นทางของ

^๑ ดู มิตรแท้ ๔ ประเภท และมิตรเทียม ๔ ประเภท ใน ภาคผนวก

ความเจริญก้าวหน้า เช่นคนที่ประกอบธุรกิจการค้า ก็ต้องรู้ว่าคนไหนมีความสำคัญอยู่ในวงการธุรกิจที่ตัวเกี่ยวข้องกับ คนไหนรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ดี คนไหนจะชักพาให้เข้าถึงทางของความก้าวหน้าได้ เรา รู้ว่าเราควรจะเข้าหาใคร ในเรื่องอะไร เรามีความต้องการอะไร มี ฐานะประเภทไหน ควรจะเข้าหาคนชนิดใด ตลอดจนกระทั่งหนังสือสื่อ แหล่งความรู้แหล่งข้อมูล ถ้ารู้จักเลือกคบคน รู้จักปรึกษา รู้จักเข้าหา ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย และคนทุกระดับ เข้าได้หมด ก็จะทำให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จมาก

บางคนดีกับคนที่ต่ำกว่าตน บางคนดีได้เฉพาะกับคนระดับเดียวกับตน บางคนดีกับคนเหนือตน บางคนเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดี แต่เข้ากับเด็กไม่ได้ หรือบางคนเข้ากับเด็กได้ แต่กับผู้ใหญ่มักขัดแย้ง บางคนเข้ากับผู้น้อยได้ดี แต่เข้ากับเพื่อนร่วมงานระดับเดียวกันไม่ได้ ก็เกิดปัญหา

ถ้าเราเข้าคนได้ทุกระดับ เมื่ออยู่ในวงงาน ผู้ใหญ่ก็รักนับถือ เคารพกัน ผู้น้อยก็รัก เพื่อนก็ไปด้วยกันได้ อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นไปด้วยดี แต่ทั้งหมดนี้ก็ต้องเข้ากับธรรมด้วย เอาละ นี่ก็เป็นเรื่องของมิตรซึ่งจะต้องรู้จักแยก รู้จักคบ

๒. วางแผนจัดสรรทรัพย์ ต่อจากนั้น อีกเรื่องหนึ่งที่เป็น การเตรียมตัวขั้นสำคัญ คือการจัดสรรการใช้จ่ายเงินทอง ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ในชีวิตของผู้ครองเรือน เพราะเงินเป็นหลักประกันของชีวิต สำหรับคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญอยู่เสมอ ต่างจาก พระสงฆ์ที่ชีวิตพึ่งวัตถุน้อยและญาติโยมเลี้ยง เพราะฉะนั้น คฤหัสถ์จะต้องมีความมั่นใจโดยมีหลักการจัดสรรทรัพย์ จะจัดสรร

อย่างไร ก็ให้เหมาะกับยุคสมัยท้องถิ่นนั้น แต่ต้องวางแผนให้มั่นใจ

สำหรับในพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นหลักใหญ่ๆ ให้
เหมาะกับยุคสมัยนั้นว่า ให้จัดแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน

๑ ส่วนใช้เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงคน
ในความรับผิดชอบ เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยง ตลอดจนทำอะไรต่างๆ ที่
เป็นสิ่งดีงาม เป็นบุญกุศล ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม

อีก ๒ ส่วนใช้ทำกิจการงาน เช่น เป็นนักธุรกิจก็ลงทุนในการ
อาชีพ เรื่องทุนทำการงาน ทำกิจการ ท่านให้ความสำคัญมาก ให้
ถึง ๒ ส่วน และ

อีก ๑ ส่วน คือส่วนที่สี่ เก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิตในยามจำเป็น เช่น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีเรื่องที่คาดไม่ถึงอย่างใดอย่าง
หนึ่ง ต้องมีเงินเตรียมไว้

เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้เหมาะกับคนสมัยนั้นว่า จัด
สรรทรัพย์เป็น ๔ ส่วน หนึ่งส่วนใช้ อีกสองส่วนทำกิจการ อีกส่วน
หนึ่งเก็บไว้ เราก็เอาหลักการนี้มาประยุกต์ คือจัดเรื่องทรัพย์ให้ดี
เตรียมวางแผนการใช้จ่ายต่างๆ ให้เป็นที่สบายใจว่าชีวิตของเราจะ
มีความมั่นคง คนที่จัดสรรเงินได้ดี ตัวเองก็มีความมั่นใจ และชีวิตก็
มีความมั่นคง

ตอนนี้ถือว่าเตรียมพร้อมแล้ว คราวนี้ก็ไหวทิศได้

ขั้นที่ ๓ ไหว้ทิศทั้ง ๖

๑. ไหว้ทิศ คืออย่างไร? การที่เราอยู่ในโลกนี้ ก็คือ อยู่ใน
สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะเพื่อนมนุษย์ ที่อยู่รอบตัว มนุษย์ที่อยู่

รอบตัวเรานี้อย่อมจะมีความสัมพันธ์กับเราในฐานะต่างๆกัน เปรียบคนทั้งหลายที่อยู่ในฐานะต่างๆ ก็เหมือนกับเป็นทิดน้อยใหญ่ ที่อยู่ล้อมรอบ ซึ่งเราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงจะมีชีวิตอยู่ด้วยดีมีความสุขความเจริญ การไหว้ทิดก็คือการปฏิบัติโดยถูกต้องต่อบุคคลเหล่านั้น

คนที่เขาบัญญัติเรื่องทิดนั้น เขาบัญญัติโดยเอาทิดที่พระอาทิตย์ขึ้นเป็นหลัก เพราะฉะนั้นเขาจึงหันหน้าไปหาพระอาทิตย์ก่อน พระอาทิตย์ขึ้นทางไหน ก็หันหน้าไปทางนั้น พอเห็นพระอาทิตย์แล้วก็เริ่มกำหนดทิด ก็เลยถือว่า ทิดเบื้องหน้าเป็นทิดตะวันออก เพราะฉะนั้นภาษาบาลีจึงเรียกทิดตะวันออกว่า *ปุรัตถิมทิด* คือทิดบูรพา แปลว่า ทิดข้างหน้า ก็คือทิดตะวันออก

๑. *ทิดเบื้องหน้า* เป็นทิดที่มาก่อน บุคคลที่มาก่อนเราก็คือพ่อแม่ ท่านเกิดก่อนเรา และเป็นผู้นำเรา เริ่มตั้งแต่ให้ชีวิตและเลี้ยงดูเรา เพราะฉะนั้นทิดแรกจึงได้แก่ พ่อแม่

ไหว้ทิดเบื้องหน้า ก็คือปฏิบัติหน้าที่ต่อพ่อแม่ เคารพบำรุงพ่อแม่ให้ถูกต้อง เช่น ท่านเลี้ยงดูเรามาแล้ว ก็เลี้ยงท่านตอบ ช่วยเหลือทำกิจธุระการงานของท่าน ดำรงรักษาวงศ์ตระกูล ประพฤติให้สมควรแก่ความเป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน นี้อำนาจตามหลักที่เรียนมาแล้ว และถ้าตัวเองไปเป็นพ่อแม่ ก็ปฏิบัติต่อลูกตามหลักที่ท่านจัดไว้คู่กัน

๒. *ทิดเบื้องขวา* พอหันหน้าไปทางตะวันออก ข้างขวามือก็เป็นทิดได้ ท่านเรียกว่าทิดเบื้องขวา คือทักษิณทิด ทักษิณหรือขวานี้คติโบราณถือเป็นเรื่องของการแสดงความเคารพ อะไรไว้ทางขวา

ก็หมายความว่าเราเคารพ ทิศเบื้องขวาก็เลยยกให้อาจารย์ จัดครู อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาคือทิศใต้ ก็ปฏิบัติหน้าที่ต่อครูอาจารย์ให้ ถูกต้อง

๓. **ทิศเบื้องหลัง** หมายถึงคนที่มาที่หลัง ซึ่งตอนแรกเมื่อเรา เกิดมา ยังไม่มี ก็คือ บุตร ภรรยา หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็ได้แก่สามีกับ ลูก ตอนเราเกิดยังไม่มี มามีที่หลัง เพราะฉะนั้นจึงเป็นทิศเบื้องหลัง ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามี ภรรยา และบุตร ให้ถูกต้อง

๔. **ทิศเบื้องซ้าย** ได้แก่ มิตรสหายและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นผู้ ยืนอยู่เคียงข้าง ช่วยประคับประคองสนับสนุน ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ ต่อกันให้ถูกต้อง

๕. **ทิศเบื้องล่าง** ได้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนคนงาน ลูกจ้าง และคนรับใช้ ต้องเอาใจใส่ ให้เขาอยู่ดี อบอุ่น และคุ้มครอง ให้เขาได้รับความเป็นธรรม ส่วนทางฝ่ายลูกจ้าง และคนงาน ก็ต้อง ตั้งใจทำงานให้ได้ผลดี

๖. **ทิศเบื้องบน** ได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่เราเคารพนับถือ เราก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อท่านให้ถูกต้อง ให้ท่านสามารถดำรง รักษารธรรมไว้ให้แก่สังคม ส่วนทางฝ่ายพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติ ต่อชาวบ้านให้ถูกต้อง โดยเฉพาะต้องให้ธรรม และชักจูงให้เขาตั้ง อยู่ในธรรม ซึ่งพระพุทธรเจ้าตรัสไว้ถึง ๖ ข้อ^๑

เป็นอันว่าครบ ๖ ทิศ การไหว้ทิศก็คือ การปฏิบัติหน้าที่ต่อ บุคคลที่อยู่ในฐานะต่างๆ ที่เราเกี่ยวข้องในสังคมให้ถูกต้อง เมื่อเรา ปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลเหล่านั้นถูกต้องแล้ว ก็ทำให้ชีวิตปลอดภัย

^๑ ดูรายละเอียดวิธีปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ ใน ภาคผนวก

เป็นอยู่และดำเนินไปด้วยดี ท่านเรียกว่ามีความสุขดี สังคมก็เรียบร้อย ร่มเย็น มั่นคง

เมื่อเราไหว้ทิดได้ถูกต้องอย่างนี้ ก็เป็นมงคล นำความสุข ความเจริญมาให้อย่างแน่นอน เป็นการไหว้ทิดแบบอารยชน ไม่ใช่ไปยื่นไหว้หรือนั่งกราบทิดตะวันออก ทิดเหนือ ฯลฯ เหมือนลิงคาลกมาณพ

๒. สังคหัตถุ ๔ หลังจากตรัสเรื่องทิด ๖ แล้ว ในที่สุดพระพุทธานุญาตก็ทรงปิดท้ายด้วย **สังคหัตถุ ๔**

ขออธิบายว่า บุคคลที่อยู่แวดล้อมเราทั้ง ๖ ทิศนั้น เรามีหน้าที่ที่จะปฏิบัติต่างกันไปตามแต่ละทิศ แต่ในที่สุดทุกคนก็เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน ดังนั้นจึงต้องมีสังคหัตถุ ๔ นี้ไว้สำหรับใช้กับทุกคนทั่วทั้งสังคม พระพุทธานุญาตจึงตรัสสังคหัตถุ ๔ ไว้คุ้มครองอีกทีหนึ่งว่า เราอยู่ในสังคมจะต้องใช้สังคหัตถุ ๔ นี้กับทุกคน

สังคหัตถุ ๔ นี้เป็นธรรมภาคปฏิบัติ จะเห็นว่า ในธรรมหมวดนี้ไม่พูดถึงเมตตากฎนาเลย เพราะอันนั้นเป็นคุณธรรมในใจ ในที่นี้เอาแต่เรื่องการปฏิบัติที่แสดงออกภายนอกจริงๆ

สังคหัตถุ แปลว่า หลักการสงเคราะห์ คือ หลักการยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ทำให้ตนเองก็เป็นที่รัก และชุมชนก็รวมกันอยู่ได้ ไม่แตกแยกกระจัดกระจาย ทำให้สังคมมีเอกภาพและมีความมั่นคง **สังคหัตถุ ๔** คือ

๑. ทาน การให้ปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เจริญเจือจาน แจกจ่าย ช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนวิชาความรู้ (ช่วยด้วยทุน สิ่งของ หรือความรู้)

- ให้อด้วยเมตตา แสดงน้ำใจไมตรี สร้างเสริมมิตรภาพ
- ให้อด้วยกรุณา ช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ความเดือดร้อน
- ให้อด้วยมุทิตา ส่งเสริมผู้ทำความดี คนที่เจริญก้าวหน้า

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน ใช้คำสุภาพ ให้เกียรติกัน พูดด้วยความหวังดีมีน้ำใจ บอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ (ช่วยด้วยถ้อยคำ)

- พูดด้วยเมตตา ทักทายปราศรัยแสดงน้ำใจไมตรีพาทีสุภาพ
- พูดด้วยกรุณา เห็นใจ ปรอบใจ แนะนำ ให้คำปรึกษา บอกทางแก้ปัญหา
- พูดด้วยมุทิตา พูดให้กำลังใจ แสดงความส่งเสริมสนับสนุน

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา สละเรี่ยวแรงกำลังกาย ช่วยเหลือผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์ (ช่วยด้วยกำลังงาน)

- ช่วยด้วยเมตตา แบ่งเบาภาระ ร่วมมือ แสดงน้ำใจไมตรี
- ช่วยด้วยกรุณา นำพาผู้อ่อนแอหรือตกอยู่ในอันตรายให้หลุดรอดพ้นภัย
- ช่วยด้วยมุทิตา ให้กำลังใจสนับสนุนร่วมมือแก่ผู้ทำความดี และเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

๔. สمانัตตตา เอาตัวเข้าเสมอสมาน ร่วมหมู่ ร่วมมือ ร่วมจุดหมาย ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมสุขร่วมทุกข์ ปฏิบัติต่อกันโดยเสมอภาค เสมอต้นเสมอปลาย ด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้เหมาะกับแต่ละสถานการณ์ (ช่วยด้วยการร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา)

เป็นอันว่าครบถ้วนแล้ว ทั้งหมดนี้พระพุทธรเจ้าตรัสไว้เป็นแบบแผน ท่านเรียกว่าวินัยของคฤหัสถ์

คำว่า **วินัยของคฤหัสถ์** นี้ เป็นคำที่พระอรรถกถาจารย์มาเรียกอีกทีหนึ่ง ซึ่งก็เป็นคำที่เหมาะสมดี เป็นชุด เป็นลำดับ ชาวพุทธควรจะต้องถือข้อปฏิบัติในสังคาลกสูตรนี้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

เมื่อได้หลักนี้เป็นพื้นฐานที่ดีแล้ว ก็บำเพ็ญคุณธรรมอย่างอื่นต่อไปได้สะดวก เพราะสร้างฐานไว้ดีแล้ว ชีวิตของเราจะมีความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินเงินทอง และในด้านการอยู่ร่วมสังคม เรียบร้อยสบายใจ ต่อจากนั้นก็บำเพ็ญคุณความดีตามหลักธรรมข้ออื่นยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งจะปฏิบัติก้าวหน้าไปอย่างไรก็ได้ เพราะวางฐานไว้เรียบร้อยแล้ว

ทั้งหมดนี้คือหลักหรือแบบแผนชีวิตของคฤหัสถ์ เมื่อลาลึกขาคเป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็ขอให้ให้นำเอาหลักนี้ไปเป็นเครื่องเตือนใจตนและทบทวน เพื่อจะได้ดำเนินตามพระพุทธรประสงค์ และช่วยแนะนำผู้อื่นต่อไป

นำพาชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย

เมื่อเตรียมพื้นฐานหรือวางฐานชีวิตเรียบร้อยแล้ว ก็มาดูหลักต่อจากนั้น เพื่อดำเนินชีวิตให้ก้าวหน้า จะได้ประสบความสำเร็จที่สูงขึ้นไปจากพื้นฐานนั้น จนบรรลุจุดหมาย

คนเราเกิดมาก็มุ่งหาสิ่งที่เรียกว่า **ประโยชน์** ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า **อัตถะ** ซึ่งแปลอีกอย่างหนึ่งว่า **จุดมุ่งหมาย**

เราควรมีจุดหมายของชีวิต ที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแบ่งไว้เป็น ๓ ระดับ หรือแบบย่อเป็น ๒ ระดับ เรียกว่า **อัตถะ** แปลว่าจุดหมาย หรือประโยชน์

จุดหมายของชีวิต ๓ ระดับนั้น คือ

๑. ประโยชน์เฉพาะหน้า เรียกว่า ทิฏฐธรรมมิกัตถะ ทิฏฐธรรม แปลว่า สิ่งที่ตามองเห็น หรือทันเห็น จึงแปลกันว่าประโยชน์ ปัจจุบัน หรือประโยชน์ทันตา ได้แก่ประโยชน์ระดับที่ตามองเห็น ได้แก่ การมีทรัพย์สินเงินทอง ความเป็นที่ยอมรับในสังคม มีมิตร สหายบริวาร ชีวิตครอบครัวที่ดี การมีร่างกายแข็งแรงไร้โรค เป็นต้น

๒. ประโยชน์เลยตาเห็น คือ ประโยชน์ในขั้นที่ลึกลงไป แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า ภาษาบาลีเรียกว่า สัมปรายิกัตถะ เบื้องหน้า ก็คือ ลึกซึ่งเลยไป ตาไม่เห็น

ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายขั้นตาไม่เห็น คือเรื่องนามธรรม เกี่ยวกับคุณธรรมความดี ที่เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจ ให้มีความสุข ความซึ่งอย่างประณีตที่ตามองไม่เห็น เช่น ความสุขใจ อิ่มใจ ภูมิใจ มั่นใจ ความรู้สึกในคุณค่าและความหมายของชีวิต ที่เกิดจาก ศรัทธา การดำรงอยู่ในความประพฤติที่ดีงาม ความมีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ตลอดจนการ สละละกิเลสในจิตใจออกไปได้ ให้ใจโล่งใจโปร่งผ่องใส และมี ปัญญาที่รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายถูกต้องตามเป็นจริง ทั้งหมดนี้เป็น ประโยชน์ขั้นที่ลึกซึ่งเข้าไป เลยจากที่ตามองเห็น

ในขั้นแรก ประโยชน์ที่ตามองเห็น โดยมากเป็นประโยชน์ที่ เราเอาเข้ามาให้ตัวเอง เช่นทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งเป็นหลักประกัน ชีวิตในโลก แต่พอถึงประโยชน์ขั้นที่สองนี้ ทรัพย์สินเงินทองหรือ ประโยชน์ที่ตามองเห็นที่เข้ามาเมื่อกี้นั้นกลับออกไป คือออกไปทำ

ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นหรือวงศ์ชม และเป็นเรื่องของการทำ
สิ่งที่ดีงาม บำเพ็ญความดีที่ทำให้เกิดความสุขทางจิตใจ

ในขั้นแรกได้ความสุขทางด้านร่างกาย แต่ในขั้นนี้ได้ความ
สุขทางจิตใจ ในขั้นแรกมีความสุขจากการได้จากการเอา แต่ในขั้น
นี้มีความสุขจากการให้ จากการที่ใจมีคุณธรรม เป็นการพัฒนา
ชีวิตให้ได้ประโยชน์สูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง จึงเรียกว่าสัมปรายภตตะ

๓. *ประโยชน์สูงสุด* คือ การมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิต
จนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ เรียกว่า *ปรมัตตะ*

คนที่บรรลุสัมปรายภตตะนั้น อยู่ในขั้นของความดี แต่เพียง
ทราบว่า คนดีก็ยังมีความทุกข์ คนชั่วก็มีทุกข์แบบคนชั่ว คนดีก็มี
ทุกข์แบบคนดี คนดีทำความดีก็อยากให้เขาชมบ้าง บางคนทำดี
แล้วเห็นว่าไม่ได้ผลที่ต้องการ ก็บอกว่าแหม...ทำดีแล้วไม่ได้ดีสักที
อย่างนี้แสดงว่ายังมีความหวังผลอยู่ พอไม่สมหวังก็เศร้า เพราะ
ฉะนั้น ถึงแม้เป็นคนทำความดีก็ยังมีทุกข์อยู่

แต่ยิ่งกว่านั้นไปอีก ก็คือ ทุกชีวิต ทุกคน ไม่ว่าจะคนดีหรือคน
ชั่ว ก็ล้วนอยู่ในโลก และอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือความจริงของ
ธรรมดาที่ว่า สิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง มีความผันผวนปรวนแปรไป
ไม่คงอยู่ยั่งยืนตลอดไป เป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อประสบความ
เปลี่ยนแปลงผันผวนปรวนแปรไปอย่างนี้ มีการได้สิ่งที่ปรารถนา
แต่ต่อมาก็พลัดพรากจากของรัก เป็นต้น คือพบสิ่งที่ชอบใจบ้าง
ไม่ชอบใจบ้าง ก็ประสบสุขและทุกข์ เรียกว่า พุ-พุด ยุด-พอง ไป
ตามสถานการณ์ คนดีจึงยังมีปัญหา

แต่พอถึงประโยชน์สูงสุดคือ ปรมัตต์ แล้ว จะมีปัญญารู้เท่า

ทันความจริงของโลกและชีวิต มองเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีจิตใจบริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ ถึงจะประสบโลกธรรม ไม่ว่าจะฝ่ายร้ายฝ่ายดี คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขหรือทุกข์ ก็รู้ทันตามเป็นจริง จิตใจไม่หวั่นไหว เรื่องชั่วนั้นผ่านไปนานแล้ว แล้วยังไม่ทุกข์เพราะความดีด้วย เลยผ่านไปอีกชั้นหนึ่ง

ยิ่งกว่านั้น ยังสามารถเอาประโยชน์และใช้ประโยชน์ ทั้งสิ่งที่น่าชอบใจ และสิ่งไม่น่าชอบใจนั้นด้วย กับทั้งเป็นหลักให้แก่ผู้อื่น ทำมากลางกระแสที่ปั่นป่วนผันแปรในโลก นี้เรียกว่ามาถึงประโยชน์ขั้นสูงสุด หลุดพ้นอยู่นอกเหนือสิ่งผูกมัด กิเลสและความทุกข์ทาบไม่ถึง ปลอดภัยโล่งเบา ผ่องใสเบิกบานได้ตลอดเวลา

ทั้งสามขั้นนี้เรียกว่า *อัตถะ* หรือจุดหมายของชีวิต ๓ ระดับ ที่เราควรจะไปเข้าถึง

เมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้ว จะต้องให้ได้อย่างน้อยขั้นที่หนึ่ง คือ *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* หรือประโยชน์ที่ตามองเห็น ให้มีทรัพย์สินเงินทอง อย่างน้อยพอพึ่งตัวเองได้ สามารถสังคมกับคนอื่นได้ มีชีวิตครอบครัวก็อยู่กันดี รักษาสุขภาพไว้ แล้วใช้ทิฏฐธัมมิกัตถะนั้นเป็นฐานพยายามเข้าถึง *สัมปรายิกัตถะ* คือประโยชน์ลึกซึ้งลงไปที่ตามองไม่เห็น ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม พัฒนาชีวิตของตน พัฒนาจิตใจ ทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ จนกระทั่งเข้าถึงขั้นที่สามคือ *ปรมาตถะ* ซึ่งทำให้จิตใจเป็นอิสระด้วยปัญญา ที่รู้เท่าทันโลกและชีวิต ก็จบสมบูรณ์

สำหรับข้อที่ ๓ นี้ บางที่ท่านพูดให้คนทั่วไปฟังง่าย ๆ โดยไม่

ออกชื่อเลย เพราะคนทั่วไปจะเน้นข้อ ๑ คือทิวฐัมมิกัตถะ ส่วนข้อ ๒ และ ๓ ก็รวมเข้าด้วยกันเป็นข้อเดียว คือรวมข้อ ๓ เข้าในข้อ ๒ เอาปรมัตถะรวมเข้าไว้ในสัมปรายิกัตถะ

คนที่บรรลुประโยชน์เหล่านี้ ถือเป็นคนแบบอย่างได้ เป็นคนมีชีวิตที่ดี ซึ่งเรียกว่าเป็นบัณฑิต ดังมีคาถาว่า

ทิวฺเจ ธมฺเม จ โย อตุโถ โย จตุโถ สมปรายโก
อตุถาภิสมยา ธีโร ปณฺทิตฺโตติ ปุจฺจุจติ

แปลว่า ประโยชน์ในปัจจุบันที่ตามองเห็นหนึ่ง ประโยชน์ที่ลึกซึ้งเลยตาเห็นออกไปอีกอย่างหนึ่ง เพราะบรรลุประโยชน์ทั้งสองนี้ จึงเรียกว่าเป็นบัณฑิต

คนเราที่จะเป็นบัณฑิต ก็เพราะเข้าถึงจุดหมายของชีวิตที่ว่ามานั้น เมื่อว่าตามหลักของพระพุทธศาสนาก็ถือว่า แม้จะเรียนจบอะไรต่ออะไร ถ้าไม่บรรลุประโยชน์ที่ว่านี้ ก็ไม่ถือว่าเป็นบัณฑิต แต่ใครจะเรียนวิชาอะไรหรือไม่เรียนก็ตาม ถ้าสามารถดำเนินชีวิตได้จนถึงจุดหมายนี้ ก็เป็นผู้มีการศึกษา ท่านถือว่าเป็นบัณฑิต ซึ่งแปลว่าผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

ผู้ที่บวชเรียนแล้วคนโบราณเรียกว่า ทิด ซึ่งสันนิษฐานกันไปมากก็ได้ความว่าที่ถูกควรจะเขียนเป็น “ฑิต” เพราะเป็นคำย่อหรือคำกร่อนของคำว่า **บัณฑิต** ในภาษาไทย ตัว ฑ มณโฑนี้ เรานิยมอ่านเป็น ท แต่ในภาษาบาลีอ่านออกเสียงเป็น ด เด็ก เช่น ปณฺฑิติตพอแผลงมาเป็นไทยแล้วอ่านแบบบาลีก็เป็นบัณฑิต (บัน-ดิด) แต่พอตัดเป็นตัวเดียวเหลือแต่ “ฑิต” เราก็อ่านแบบไทยแท้ เป็น ทิดไป เพราะฉะนั้น ทิดก็คือฑิต และก็คือบัณฑิต

คนที่บวชเรียนแล้ว ลาสิกขามาเรียกว่า ชาติ ก็คือเป็นบัณฑิต เมื่อเป็นบัณฑิตก็ต้องดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดหมาย ๓ ประการ หรือที่ย่อเป็น ๒ ประการอย่างที่พูดมาแล้ว จึงจะสมชื่อว่าเป็น บัณฑิต เป็นแบบอย่างในการดำเนินแนวทางของชีวิตที่ดีงามทั้งหมด

ส่วนคนอื่นๆ ที่ไม่ได้บวชเรียน ถึงจะไม่ได้บวชกาย ก็บวชใจได้ แม้จะเป็นคฤหัสถ์ก็เล่าเรียนพระพุทธศาสนา ปฏิบัติธรรมได้ เมื่อเป็นชาวพุทธแล้วก็ควรทำตัวให้เป็นบัณฑิต ดำเนินชีวิตให้ถึงจุดหมายชั้นต่างๆ ที่ได้พูดมานี้เหมือนกันทุกคน

สรุป

เป็นอันว่า คฤหัสถ์มีหลักความประพฤติพื้นฐาน เป็นหลักประกันของชีวิต ได้แก่การปฏิบัติตามสังคาลกสูตร ที่เรียกว่าคหิวินัย คือวินัยของคฤหัสถ์ ได้แก่ เว้นความชั่ว ๑๔ ประการ แล้วเตรียมชีวิตด้วยการคบหาคนและจัดสรรทรัพย์ให้ดี แล้วก็ให้วิทิศ ๖ พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔

เมื่อวางฐานดีอย่างนี้แล้วก็ดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดหมาย ทั้งในชั้นประโยชน์ที่ตามองเห็น ประโยชน์ที่เลยตามองเห็น และประโยชน์สูงสุด ลุถึงสันติสุขและอิสรภาพของชีวิต

เพื่อความสะดวกในการทบทวนและใช้เป็นแนวปฏิบัติ จะสรุปหลักทั้งหมดไว้ที่นี่อีกครั้งหนึ่ง คือ

๑. วางฐานชีวิตไว้ ให้มั่นคงแน่นอนหนา ด้วยวินัยของคฤหัสถ์ กล่าวคือ

ก. ทำชีวิตให้สะอาด โดยหลีกเลี่ยงความชั่วเสียหาย ๑๔ ประการ

๑. เว้นกรรมกิเลส คือ ความประพฤติมัวหมอง ๔ อย่าง
๒. เว้นอคติ คือ ความลำเอียงประพฤติคลาดจากธรรม ๔ อย่าง
๓. เว้นอบายมุข คือ ช่องทางแห่งความเสื่อมทรัพย์อัปชีวิต ๖ อย่าง

ข. เตรียมทุนชีวิตให้พร้อม โดยสร้างและวางแผนทุน

สำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม ๒ ด้าน คือ

๑. เลือกลูกคน โดยหลักเว้นมิตรเทียม ๔ จำพวก และคบหามิตรแท้ ๔ ประเภท
 ๒. จัดสรรทรัพย์ วางแผนการใช้จ่ายให้ชัดเจนเป็นที่มั่นใจ
- ค. **สร้างสรรค์สังคมให้สวัสดิ** ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงาม เกื้อกูล
๑. ทิศ ๖ ทำหน้าที่ถูกต้องสมบูรณ์ ต่อบุคคลรอบด้าน
 ๒. สังคหวัตถุ ๔ ยึดเหนี่ยวใจคน และประสานสามัคคีของหมู่ชน ให้สังคมมีเอกภาพ

๒. นำชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย เป็นบัณฑิตและดำเนินชีวิตให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง ๓

๑. **ทิฐฐัมมิกัตถะ** ประโยชน์ทันตาเห็น โดยมีสุขภาพดี ครอบครัวดี ฟุ้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ และเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
 ๒. **สัมปรายิกัตถะ** ประโยชน์เลยตาเห็น โดยมีความอิมใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจ ในคุณธรรมความดี ความมีชีวิตที่สะอาดสุจริต มีคุณค่า เป็นประโยชน์
 ๓. **ปรมัตถะ** ประโยชน์สูงสุด โดยมีปัญญาารู้แจ้งเห็นความจริงของโลกและชีวิต วางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เป็นอิสระ สุขเกษม ถึงสันติ
- ตามหลักที่พูดมานี้แสดงว่า แม้จะเป็นคฤหัสถ์ก็มีชีวิตที่ดีงามได้ จะเห็นว่าในพุทธกาล คฤหัสถ์ก็เป็นอริยบุคคลกันมากมาย

เพราะฉะนั้น ถึงจะลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็ยังเป็นพุทธ-
ศาสนิกชน โดยเฉพาะเป็นอุบาสก ยังมีความรับผิดชอบต่อพระ
ศาสนาอยู่ จึงต้องมาช่วยกัน

ที่ว่า"ช่วยกัน"นั้น อาจมองในแง่การบำรุงพระพุทธศาสนา
อันนั้นก็ถูก แต่ที่จริง การรับผิดชอบก็คือการปฏิบัติตัวเองตามหลัก
คำสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ถ้าปฏิบัติธรรมแล้วเผยแผ่ความดี
นี้ออกไป ก็เป็นการทำหน้าที่ของอุบาสกที่ดี เมื่อทำได้แบบนี้ ตน
เองก็จะมีชีวิตที่ดีงาม พร้อมกับช่วยเหลือสร้างสรรค์สังคมให้สงบ
สุข มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปด้วย

วันนี้เราบอกว่าเป็นสิริมงคล เราก็ชวนกันมาทำโอกาสนี้ให้
เป็นมงคลจริงๆ ด้วยการทำสิ่งที่ดีงาม ทั้งกายกรรม วชิกรรม และ
มโนกรรม โดยเฉพาะจิตใจของเรานั้น เราทำให้เป็นจิตที่มีความ
สดชื่น ผ่องใส เบิกบาน มีความสงบ และเป็นจิตใจที่มีคุณธรรม
เริ่มด้วยความตั้งใจเป็นกุศล ตั้งใจว่าจะดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อไป
จะตั้งใจทำอาชีพการงานให้เจริญก้าวหน้า จะตั้งใจเอาธรรมที่ได้
เล่าเรียนนี้ไปใช้ประโยชน์ และไปเผยแผ่ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
ยิ่งขึ้นไป อย่างนี้ก็เป็นที่สิริมงคลเกิดขึ้นแล้ว

ในโอกาสนี้ ขอส่งเสริมกำลังใจ การที่ญาติมิตร เริ่มด้วยคุณ
พ่อ คุณแม่ ได้เดินทางมานี้ ก็เพราะมีเมตตาไมตรีธรรม ประกอบ
ด้วยความปรารถนาดี นับว่าเป็นพรแก่คุณผู้ลาสิกขา พระสงฆ์ก็จะ
อวยชัยให้พรเสริมด้วยพุทธมนต์ ให้เป็นคำอวยพรจากพระพุทธเจ้า

รัตนตุดยานุภาเวณ รัตนตุดยเตชสา ด้วยอานุภาพคุณพระ

รัตนตรัย พร้อมทั้งบุญกุศลความดีงาม ที่ได้บำเพ็ญมาในการเล่าเรียนศึกษา ด้วยการบวชเรียนครั้งนี้ พร้อมทั้งความตั้งใจดีเป็นกุศลเจตนา ที่จะทำความดีในกาลสืบต่อไป ประมวลเข้ากับควมมีเมตตาไมตรีของญาติมิตรทุกท่าน ที่เคารพนับถือ จงเป็นพลวปัจจัยอวยพรให้คุณผู้ลาสิกขามาเป็นจิตนี้ มีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ในการประกอบวิชาชีพการงาน ให้ประสบความสำเร็จ มีชีวิตที่ดี มีความสุขกายและสุขใจ ประสบสิ่งที่เป็นสิริมงคลทุกประการ และขอญาติมิตรมีคุณพ่อคุณแม่เป็นต้น ก็จงได้ประสพจตุรพิธพรชัย มีความร่มเย็นเป็นสุข เจริญงอกงามเช่นเดียวกันทุกท่าน ตลอดกาลนาน

สนทนาหลังพิธี

คุณธวัช เทปม้วนนี้ ผมอยากจะทำไปทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ

คุณบุบผา จะทำเป็น ส.ค.ส.ปีใหม่

คุณธวัช จะหยิบเอาจุดเด่นๆ ออกมาพิมพ์เน้นเป็นหน้าพิเศษต่างหาก เช่น

- * การลาสิกขา ไม่ใช่เป็นการลาออกจากพระพุทธศาสนา ให้อุบายนี้เพื่อทำให้คนตื่นตัว
- * พุทธศาสนาเกิดขึ้น ไม่ใช่เพื่อตัวของพระพุทธศาสนาเอง แต่เพื่อทำให้มนุษย์หรือชาวโลกส่วนรวมเป็นสุข
- * ข้อปฏิบัติต่างๆ ๑๔ ข้อที่พระพุทธเจ้าสอนมานพหนุ่ม มีกรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ แล้วก็อบายมุข ๖ เสร็จแล้วก็ลงท้ายด้วยการคารวะทิศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง
- * สุดท้าย คือให้รวมลงในการใช้สังคหวัตถุ ๔
- * เรื่องความทุกข์ในการทำชั่ว กับทุกข์ในการทำดี ตลอดจนว่าทำดีแล้วทำอย่างไรถึงจะไม่ทุกข์ เป็นปรมัตถ์
- * เรื่องทรัพย์สมบัติที่เห็นด้วยตา กับทรัพย์สมบัติที่ไม่เห็นได้ด้วยตา
- * ในด้านเศรษฐกิจ การจัดทรัพย์ เก็บหนึ่ง ใช้หนึ่ง แล้วลงทุนสอง
- * ไม่คบคนพาล ไม่ใช่หมายถึงว่า ไม่เกี่ยวข้องเลย จะต้องให้ความช่วยเหลือ แต่ตัวเราเองต้องอยู่ในความสามารถที่จะช่วยเขาได้

* ทิด เป็นคำย่อและกร่อนของคำว่า บัณฑิต อันนี้ก็เป็นที่
ประโยชน์ เพราะคำว่าทิดนี้ส่วนมากก็ยังไม่ค่อยเข้าใจกัน
จะได้รู้ความหมาย เชื่อมไปถึงธรรมะ

จุดเน้นเหล่านี้จะเป็นประโยชน์

ท่านเจ้าคุณ ในแบบเรียนนักธรรม ท่านไม่ได้เรียงลำดับ
อย่างนี้ ธรรมชุดนี้อยู่ในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสโดยตรง ซึ่งจะ
เห็นลำดับเลย ว่าทรงเทียบการปฏิบัติธรรมชุดนี้ กับการอาบน้ำ
ให้บริสุทธิ์ของเขา แต่เวลาเราเรียนนักธรรม หลักธรรมกระจายกันไป
เพราะท่านจัดแยกใหม่ไปตามจำนวนหัวข้อ เพื่อความสะดวกใน
การค้น

ตอนนี้เมื่อลาสิกขาแล้ว ก็กลับไปหาคุณพ่อ คุณแม่ กราบ
ท่าน และเคารพไหว้ท่านที่เคารพนับถือ

ให้คุณพ่อ คุณแม่ มีความสุขด้วย และเป็นสิริมงคล ลูกได้
บวชเรียนแล้ว ก็ทำให้คุณพ่อคุณแม่มีความสุขว่า ลูกเป็นผู้ที่มี
ความรู้ธรรมะ เป็นคนดี จะได้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ทำให้
สุขด้วยกันทั้งสองฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการรับพรจากพระรัตนตรัย

ภาคผนวก

เพื่อความสะดวกในการศึกษา ทบทวน และตรวจสอบการปฏิบัติ จึงนำหลักธรรมที่เป็นมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ ตามที่ได้แสดงไว้ในเนื้อความข้างต้น มาประมวลไว้ ณ ที่นี้ ให้เห็นระบบทั้งหมด ดังต่อไปนี้

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ

*

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ สรุปตามพุทธพจน์ได้ดังนี้

หมวดหนึ่ง

พื้นฐานชีวิต

จัดระเบียบชีวิต และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ให้เป็นพื้นฐานที่มั่นคง ด้วย วินัยของคฤหัสถ์ ดังนี้

กฎ ๑ เว้นชั่ว ๑๔ ประการ

ก. เว้นกรรมกิเลส (กรรมที่ทำให้มัวหมอง) ๔ คือ

๑) ปาณาติบาต ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต

- ๒) อทินนาทาน ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์
- ๓) กาเมสุมิฉฉาจาร ประพฤติผิดทางเพศ
- ๔) มุสาวาท พูดเท็จโกหกหลอกลวง

ข. เว้นอคติ (ความลำเอียง/ประพฤติกลาตธรรม) ๔ คือ

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) ภยากติ ลำเอียงเพราะขลาด
- ๔) โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา

ค. เว้นอบายมุข (ช่องทางเสื่อมทรัพย์อัปชีวิต) ๖ คือ

- ๑) ติดสุรายาเมา
- ๒) เอาแต่เที่ยวกลางคืน
- ๓) จ้องจะดูการเล่น
- ๔) ไม่เว้นการพนัน
- ๕) มั่วสุมมิตรชั่ว
- ๖) มั่วแต่เกียจคร้าน

กฎ ๒ เตรียมทุนชีวิต ๒ ด้าน

ก. เลือกสรรเสวนาคณ เพื่อนำชีวิตไปในทางแห่งความรุ่งเรือง และสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงมิตรเทียม คบหาแต่มิตรแท้ คือ

ก) รู้ทันมิตรเทียม หรือ ศัตรูผู้มาในร่างมิตร (มิตรปฏิรูปก์)

๔ ประเภท

๑. คนปอกกลอก มีแต่ชนเขาของเพื่อนไป มีลักษณะ ๔
 - ๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
 - ๒) ยอมเสียน้อยโดยหวังจะเอาให้มาก

- ๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน
- ๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์

๒. คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔

- ๑) ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย
- ๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย
- ๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้
- ๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓. คนหัวประจบ มีลักษณะ ๔

- ๑) จะทำชั่วก็เออออ
- ๒) จะทำดีก็เออออ
- ๓) ต่อหน้าสรรเสริญ
- ๔) ลับหลังนินทา

๔. คนชวนฉิบหาย มีลักษณะ ๔

- ๑) คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา
- ๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน
- ๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น
- ๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

ข) **รู้จักมิตรแท้ หรือ มิตรด้วยใจจริง** (สุทนต์) ๔ ประเภท

๑. มิตรอุปการะ มีลักษณะ ๔

- ๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน
- ๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน
- ๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้
- ๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔
 - ๑) บอกความลับแก่เพื่อน
 - ๒) รักษาความลับของเพื่อน
 - ๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
 - ๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้
๓. มิตรแนะนำประโยชน์มีลักษณะ ๔
 - ๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
 - ๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี
 - ๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
 - ๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้
๔. มิตรมีใจรัก มีลักษณะ ๔
 - ๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)
 - ๒) เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
 - ๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข
 - ๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

ข. **จัดสรรทุนทรัพย์** คือ ขยันหมั่นหาหมั่นทำหมั่นเก็บออมโดยธรรม ให้ทรัพย์เพิ่มพูน ดุจผึ้งสร้างรังหรือตัวปลวกก่อจอมปลวก และวางแผนการใช้จ่าย ดังนี้

- หนึ่งส่วน เลี้ยงตัว ครอบครัว คนเกี่ยวข้อง และทำความดี
- สองส่วน ลงทุนทำกิจการงาน
- หนึ่งส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

กฎ ๓ รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ

ก. **ไหว้ทศรอบตัว** โดยปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่สัมพันธ์กับตนให้ถูกต้องตามฐานะทั้ง ๖ คือ

ทิศที่ ๑ ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พี่เงาะพบิดามารดา ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องหน้า ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุล
๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บิดามารดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว
๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

ทิศที่ ๒ ในฐานะที่เป็นศิษย์ พี่เงาะแสดงความเคารพนับถืออาจารย์ ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องขวา ดังนี้

๑. ลูกต้อนรับ แสดงความเคารพ
๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับผิดชอบต่อ ปรึกษา ชักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น
๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
๔. ประนินบัติ ช่วยบริการ

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจ
สำคัญ

อาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี
๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ
๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชา
เลี้ยงชีพได้จริงและรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนิน
ชีวิตดีงามโดยสวัสดิ์ มีความสุขความเจริญ

ทิศที่ ๓ ในฐานะที่เป็นสามี พึงให้เกียรติบำรุงภรรยา ผู้เปรียบ
เสมือน ทิศเบื้องหลัง ดังนี้

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่นอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน
๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์สามี ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่นอกใจ
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
๕. ขยัน ซ่างจัดซ่างทำ เองงานทุกอย่าง

ทิดที่ ๔ ในฐานะที่เป็นมิตรสหาย พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ผู้เปรียบเสมือน ทิดเบื้องซ้าย ดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. พุดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

ทิดที่ ๕ ในฐานะที่เป็นนายจ้าง พึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เปรียบเสมือน ทิดเบื้องล่าง ดังนี้

๑. จัดงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ
๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
๔. มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจ ตามโอกาสอันควร

คนรับใช้และคนงาน แสดงน้ำใจต่อนายดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อน
๒. เลิกงานทีหลัง
๓. เอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
๕. นำความดีของนายงานและกิจการไปเผยแพร่

ทิสที่ ๖ ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน พึงแสดงความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์ ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องบน ดังนี้

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

พระสงฆ์อนุเคราะห์คุณุหัตถ์ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ
ความเจริญ

ข. ช่วยเหลือทั่วทุกคน โดยร่วมสร้างสรรค์ประสานสังคมให้ตั้งงาม
สามัคคีมีเอกภาพ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

- ๑) ทาน เผื่อแผ่แบ่งปัน (ช่วยด้วยเงินด้วยของ)
- ๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน (ช่วยด้วยถ้อยคำ)
- ๓) อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา (ช่วยด้วยกำลังแรงงาน)
- ๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน (ช่วยด้วยร่วมสร้างสรรค์
และแก้ปัญหา)

หมวดสอง

จุดหมายชีวิต

ดำเนินชีวิตให้บรรลุ **อัตถะ** คือประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต ๓ ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ ๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ จุดหมายชั้นตาเห็น หรือ ประโยชน์ปัจจุบัน

- ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืน
 - ข) มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ
 - ค) มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
 - ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ
- ทั้งหมดนี้ พึ่งให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ชั้นที่ ๒ สัมปรายิกัตถะ จุดหมายชั้นเลียดตาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า

- ก) ความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ
- ข) ความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การสุจริต
- ค) ความอิมใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละทำประโยชน์
- ง) ความแก้แค้นกล้ามั่นใจ ที่มีปัญญาแก้ปัญหา นำชีวิตได้
- จ) ความโล่งจิตมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีทุนประกันภาพใหม่

ชั้นที่ ๓ ปรมาตถะ จุดหมายสูงสุด หรือ ประโยชน์อย่างยิ่ง

- ก) ไม่หวั่นไหวไปตามความผันผวนปรวนแปรต่างๆ
- ข) ไม่ผิดหวังเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่น
- ค) ปลอดภัย สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา
- ง) เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย

ถ้าบรรลุจุดหมายชีวิตถึงขั้นที่ ๒ ขึ้นไป เรียกว่าเป็น “บัณฑิต”

จุดหมาย หรือประโยชน์ ๓ ขั้นนี้ แยกเป็น ๓ ด้าน

ด้านที่ ๑ อัตตัตถะ **จุดหมายเพื่อตน** หรือ **ประโยชน์ตน** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือ พัฒนาชีวิตของตนให้ลุถึง

ด้านที่ ๒ ปรัตถะ **จุดหมายเพื่อผู้อื่น** หรือ **ประโยชน์ผู้อื่น** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือให้ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ได้บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปจนเข้าถึงตามลำดับ

ด้านที่ ๓ อุภยัตถะ **จุดหมายร่วมกัน** หรือ **ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย** คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ขั้นข้างต้น